

**Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай жоғары политехникалық колледжі» КМҚК
КГКП «Костанайский политехнический высший колледж»
Управления образования акимата Костанайской области**

ӨЗІН-ӨЗІ ТАҢУ ПӘНІНІҢ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНІ

г. Қостанай, 2022 г

Мазмұны

1 бөлім. «Таным жолында»:

- 1.1 «Адамның дүниетанымы». «Адам – жасампаз»
- 1.2 «Өзіңмен үйлесімділікте»
- 1.3 «Адамдық келбет». «Өзіңді табу» Практикалық жұмыс №1

2 бөлім. «Тұлғаның қалыптасуы»

- 2.1 «Адамның жан сұлулығы» «Тұлғаның адамгершілік негіздері»
- 2.2 «Тәрбиеден – өзін-өзі тәрбиелеуге» «Мінез-құлықты тәрбиелеу» Практикалық жұмыс №2
- 2.3 «Өнегелі өмір»
- 2.4 «Адамдық борыш – асыл қасиет»

3 бөлім. «Қоғамдағы өмір»

- 3.1 «Отбасы аясында». «Отбасы – руханилықтың көзі»
- 3.2 «Көшбасшы болу» Практикалық жұмыс №3
- 3.3 «Қызмет ету қуанышы»

4 бөлім. «Адамзат әлемі»

- 4.1 «Адам виртуалды кеңістікте»
- 4.2 «Еңбек етсең ерінбей...»
- 4.3 «Адам – адамзат айнасында»
- 4.4 «Ар-ұждан – адамдық белгісі» «Адамзаттың даналығы» Практикалық жұмыс №4

1.2 бөлім. «Таным жолында»

- 1.2.1 «Өмір – танымның көзі»
- 1.2.2 «Іздеген жетер мұратқа...» Практикалық жұмыс №5

2.2 бөлім. «Тұлғаның қалыптасуы»

- 2.2.1 «Адамның рухани саулығы»
- 2.2.3 «Өзін-өзі жетілдіруге ұмтылыс» Практикалық жұмыс №6

3.2 бөлім. «Қоғамдағы өмір»

- 3.2.1 «Тұлғаның әлеуметтік рөлдері»
- 3.2.2 «Адамдар арасында өмір сүру өнері»
- 3.2.3 «Қоғамдағы бейбітшілік және келісім» Практикалық жұмыс №7

4.2 бөлім. «Адамзат әлемі»

- 4.2.1 «Адамның рухани кемелденуі»
- 4.2.2 «Үлкен өмірге жол»
- 4.2.3 «Өмір жолын таңдау» Практикалық жұмыс №8

1 бөлім. «Таным жолында»:

№1 сабақ

Тақырып: «Адамның дүниетанымы»

Құндылық: Ақиқат

Қасиеттер: Адалдық, кемсітушілік, ойға, сөзге, іске жауапкершілік. Позитивті көзқарас «Жарық»

Бағалау критерийлері:

- «білім», «дүниетану» ұғымдарына анықтама береді;
 - жалпыадамзаттық құндылықтар туралы әңгімелейді;
 - қазіргі адамдардың жалпыадамзаттық құндылықтарын талдап, қорытынды жасайды
- Тақырыпқа кіріспе. «Мейірімділік туралы әлеуметтік бейнеролик» бейнеролигін көру. Бейнежазбаны көргеннен кейін мына тақырыпта әңгіме ұйымдастырыңыз:
- Бейнероликтің 1-ші бөлімінде адамдардың қандай мінез-құлқы көрсетілген, ал 2-ші бөлімде қандай?
 - Бейнероликтің 2 бөлімінде кейіпкерлер қандай қасиеттерді көрсетті?
– Мұндай жағдайларда өзіңізді қалай ұстайсыз?
 - Неге?

Адамның басты мақсаты не деп ойлайсыз? Неліктен?

Позитивті мәлімдеме (цитата)

Мұғалім әңгіме жүргізеді:

1. Ақиқаттың жалпыадамзаттық құндылығы бойынша өмір сүре отырып, адам нені бастан кешіреді?

Қажет болған жағдайда мұғалім оқушыларды мақтаныш ұғымына жеткізеді.

III. Жағымды ой-пікір.

(дәйексөз, 3-4 мин.) «Ізгілік марапат үшін жасалмайды, ізгі іс жасаудың өзі – марапат».

Сенека

- Дәйексөзден қандай ой түйдіңіздер?
- «Ізгілік», «ізгі іс» деген тірек сөздердің мағынасын ашыңыз.

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім «Брюссель трамвайында» әңгімесін айтады.

Джон Максвелл Кутзее

Талдау сұрақтары:

- Кондуктордың өз жұмысына осындай қатынасының себебі неде?
- Трамвай кондукторының айналасына қатынасын адам жасампаздығы деуге бола ма?
- Сіздердің ойларыңызша, кондукторды жасампаз етіп тұрған не нәрсе?
- «Еңбектің құпиясын ашу» дегенді қалай түсінесіздер? Мысал келтіріп, ойларыңызды дәйектеніңіздер.

Мұғалім оқушылардың сұрақтарға жауап алу барысында әр адамның бойындағы адалдық,

жауапкершілік, сенімділік қасиеттері арқылы Дұрыс әрекет құндылығын ашады.

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларды «Мақал-мәтелді жалғастыру» әдісімен 3 топқа біріктіреді.
(Мысалы, «Адалдық – ардың ісі» т.б.)

Төменде берілген тапсырмаларды орындатады.

I топ.

«Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы бойынша жеңімпаздардың парақшаларына кіріп, жоба кейіпкерлерінің жетістікке жетуінің сыры туралы өз қорытындыларыңызды жасаңыздар.

Жеңіске жеткізген құндылықтар мен қасиеттерді іріктеп алып, «Жетістікке жету формуласын» жасаңыздар.

II топ.

«Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы бойынша жеңімпаздардың парақшаларына кіріп, жоба кейіпкерлерінің өмірбаяндары мен атқарған істерін сараптаңыздар.

«Жаныңда жүр жақсы адам» тақырыбында зерттеу жүргізіп, эссе жазыңыздар.

III топ.

Facebook, Instagram, Twitter желілеріндегі рухани- адамгершілік бағытындағы парақшаларға сараптама жүргіздіріп, қорытындысын диаграмма түрінде көрсеткізеді. Осы парақшаларды ары қарай қалай жалғастыру керектігін айтып, жоспарын жасатады.

№2 сабақ

Тақырыбы: «Өзіңмен үйлесімділікте»

Құндылығы: Әділ мінез-құлық

Қасиеттер: тілектердің мотивациясын іздеуге ұмтылу, өз қалауларын басқару, пропорция сезімі.

Оқушылармен амандасу. Сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтау. Бағалау критерийлерін түсіндіру.

Бағалау критерийлері:

- «қажеттілік», «тілек» ұғымдарына анықтама береді.
 - қажеттіліктерді, тілектерді және мүмкіндіктерді талдайды және өлшейді;
- Позитивті көзқарас «Тыныс алуға шоғырлану»

Жаңа материалды меңгерту:

Жағымды ой-пікір.(дәйексөз) Дүниенің көзі, тұтқасы, түп негізі –заттық нәрсе емес, рухани дүние.

Платон.

- «Заттық дүние», «рухани дүние» дегенді қалай түсінесіздер?
- Рухани дүниенің маңызды болуының себебі неде?

Оқиғалар айту. (әңгімелесу)

Ә.Нұршайықовтың «Ақиқат пен аңыз» шығармасынан үзінді айтып береді.

Романның басында автор ең алғаш Бауыржан Момышұлымен повесть арқылы танысқанын айтады. Соғыс кезінде «Знамя» журналының бірнеше санына А.Бектің панфиловшылар туралы повесі шығады. Әзілхан аға күндіз-түні қызығып оқиды. Қызыққаны сонша-түнде зеңбіректің қасына кеп, аккумулятордың жарығымен оқып, майын тауысады. Взвод командирі өте ашуланшақ кісі лейтенант Полянецв Әзілхан ағаны гауптвахтаға айдатады.

Гауптвахтаға келе жатқанда алдынан жауынгерлер Панфиловтай қадірлейтін дивизион командирі майор Сахонь кездеседі. Жөнін сұрайды, әңгімелері былай өрбиді.

-Гауптвахтаға не үшін бара жатырсың?

-Зеңбіректің аккумуляторын шығындап түнде кітап оқығаным үшін.

-Дұрыс болмаған екен.

-Кінәлімін, жолдас майор.

-Қандай кітап еді?

-Панфиловшылар туралы.

-Ұнады ма?

-Өте ұнады, жолдас майор.

-Момышұлының, оның жерлестерінің ерлігіне сүйсіндің бе?

-Сүйсінгенде қандай, жолдас майор!

-Мен де солай, ал сен кітаптың мазмұнын жолдастарыңа айтып бердің бе?

-Дәл солай, жолдас майор. Бүкіл батареяға баяндап бердім.

-Онда жігіт екенсің, аға сержант. Онда взводуңа бар, мен сенен жазаны алып тастадым.

Взводқа келсе, Полянецв «бұйрыққа бағынбадың» деп, бас салып дүрсе қоя береді. Сол сәтте Полянецвті майор шақырып жатқандығын хабарлайды. Майор мән-жайды сұрайды да: «Зеңбірек майын тауысқаны үшін уставқа сүйеніп жаза қолдануың жөн. Бірақ уставтағы правоны дұрыстап пайдалану керек, жолдас лейтенант. Ол сержант бір зеңбіректің отын өшіргенімен, сол оқыған кітабымен батареяның бар жауынгерінің жүрегіне от жақты. Өзіңіз сол кітапты оқыдыңыз ба? Оқымағаныңыз үшін сізді үш тәулікке үй тұтқыны қылуға қалай қарайсыз? Бірақ мен сізге арест жарияламаймын, оқып алар деп ойлаймын»-дейді.

Сұрақтар:

- Әзілхан аға гауптвахтаға не үшін айдалды?

- Кездейсоқ жолығысып қалған майормен арада әңгіме қалай өрбіді?
- Майордың шешімі қандай болды?
- Жауынгердің оқиғасын түсіне білуге майорды итермелеген қандай күш?
- Әр адамның өз шындығы бар дегенді қалай түсінесіздер?
- Ой мен сөздегі түсіністік қандай жақсылыққа жеткізеді?
- Өмірде сенің шыншылдығың қалай көрініс тауып жатыр?

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады.

«Ой бұлты» әдісі бойынша барлық топқа ортақ тапсырма беріледі.

1-тапсырма: әр топ мүшелері бүгінгі өтілген тақырыпқа байланысты сөздер мен сөз орамдарын тізіп жазады.

2-тапсырма: топтар өзара жазған парақтарын ауыстырады және жазылған тірек сөздер арқылы сөз сабақтап, толық ой түйіндейді.

Презентацияларды талқылағаннан кейін мұғалім сабақтың дәйексөзін еске түсіріп, ой қорытуға ықпал етеді.

№3 сабақ

Тақырыбы: Біздің ішіміздегі моральдық заң

Құндылығы: Әділ мінез-құлық

Қасиеттер: Жауапкершілік сезімі, адалдық, сыйластық, шынайылық, төзімділік, әдептілік, қайырымдылық.

4. Сабақтың барысы/Ход занятия

4.1. Ұйымдастыру кезеңі/Организационная часть:

Сәлеметсіз бе. Сабақтың тақырыбы мен мақсатын белгілеу. Қатыспағандарды тексеру. Бағалау критерийлерін түсіндіру.

Бағалау критерийлері:

- «Адамгершілік қағидалары», «Мораль» ұғымдарына анықтама береді;
- Қоғамдағы адамгершілік мәселесі неліктен барлық уақытта өзекті болған және қазіргі кезеңде маңызды болып қала беретіні туралы өз пікірін білдіреді.

Позитивті көзқарас «Тыныс алуға шоғырлану» Позитивное высказывание (цитата)

«Адамдық борышың,

Халқыңа еңбек қыл.

Ақ жолдан айнымай,

Ар сақта, оны біл»

Шәкәрім

Шәкәрім Құдайбердіұлы (11 шілде (24 шілде) 1858-2 қазан 1931) – ақын, жазушы, философ, тарихшы, композитор. Абаймен замандас әрі інісі, әрі ол негізін салған реалистік әдебиет дәстүрлерін алға апарушы ізбасары.

1. Дәйексөзден қандай ой түйдіңіз?
2. Адамдық борыш, халыққа қызмет ету дегенді қалай түсінесіздер?
3. Мұғалім өз сөзімен қорытындылап, дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

«Адамгершілік бізге не үшін қажет?» бейнеролигін көріңіз.

Мұғалім сұрақтар арқылы адамгершілік ұғымының мән-мағынасын ашып, дұрыс мінез-құлық құндылығын, адамзат қоғамының айтылмаған ережелерімен байланыстыру арқылы ашады. Сонымен қатар, ол адамгершілік істер адамды күштірек, рухани байыта түсетінін атап көрсетеді.

Сұрақтар:

1. Адамгершілік, адамгершілік заңы дегенді қалай түсіндің?
2. Жасөспірімнің ойынша, адамның адамгершілік қасиетін не анықтайды?
3. Жас жігіт адамгершіліктің қандай мақсаттарын белгілейді?
4. Адамгершілік – адамзат қоғамының айтылмаған ережелері дегенді қалай түсінесіз?
5. Неліктен өнегелі істер адамды күштірек етеді?
6. Моральдық заң әр адамның өз ішінде бар деуге бола ма?

әңгімелеу

«Ата-анамның тағылымы»

Мұғалім сұрақтар арқылы ата-ана махаббатын, қауіпсіздік сезімін, адамгершілік пен тәрбиені байланыстыра отырып, отбасының адамгершілік принциптері, отбасының адамгершілік заңдылықтары ұғымының мәнін ашып, дұрыс мінез-құлық құндылығын ашады. отбасының этикалық кодексі. Мұғалім отбасылық тәрбие стилінде руханият пен адамгершіліктің маңыздылығын атап көрсетеді.

Сұрақтар:

1. Өмірлік ұстаным дегенді қалай түсінесіңдер?
2. Офицер жанұясының өмірінде қандай моральдық қағидалар басты болды? Олар қандай істер мен істерде көрінді?
3. Эссе авторы ата-анасының өмірінен қандай сабақ алды?
4. Қазіргі таңда жоғары адамгершілік ұстанымдар өз маңызын жоғалтады деген пікір бар. Сіз мұнымен келісесіз бе?
5. Отбасыңыздың өмірлік ұстанымдары туралы айтыңыз.

Жаттығу

Шығармашылық жұмыс

1-тапсырма сұрақ:

- Неліктен адамгершілік мәселесі барлық уақытта өзекті?

Мұғалім жұмыс дәптеріндегі сөйлемді жалғастыруды ұсынады: мен үшін өнегелі адам Одан кейін мұғалім 3 топшаға бірігуді және қоғамдағы адамгершілік мәселесінің неліктен барлық уақытта өзекті болып келгенін және қазіргі кезеңде маңызды болып қалуының себебін талқылауды ұсынады.

Мұғалім сабақтың дәйексөзін, көрнекілік процесін еске түсіруді және оны шығармашылық тапсырмадан кейін қорытындылармен байланыстыруды ұсынады. Оқушылар сөйлемді жалғастырады. Кіші топтарға біріге отырып, олар моральдың қазіргі қоғамдағы өзектілігін талқылайды.

2-тапсырма сұрақ:

Қандай моральдық принциптерде сіздің отбасыңыз негізделген бе?

Мұғалім жұмысты жұмыс дәптерлерінен бастауды және отбасыңыздың өмірлік ұстанымдары туралы жазуды ұсынады.

Одан әрі мұғалім жұмысты кіші топтарда жалғастыруды ұсынады. Оқушылар 3 топшаға бөлініп, адамгершілік, имандылық заңдылықтары – отбасы тәрбиесінің іргетасы ретінде пікір алмасады, «Жақсылық пен махаббат үйі» коллажын құрастырады, одан кейін адамгершілік пен имандылық заңдылықтары – отбасы тәрбиесінің негізі ретінде талқыланады.

№4 сабақ

Тақырыбы: «Адамның жан сұлулығы» «Тұлғаның адамгершілік негіздері»

Құндылығы: Қиянат жасамау

Қасиеттер: Жауапкершілік сезімі, отансүйгіштік, ашықтық, әділдік, мейірімділік, мақсаттылық, адалдық, сыйластық, сүйіспеншілік, шынайылық, төзімділік, әдептілік, қайырымдылық.

Бағалау критерийлері:

-адамның ішкі дүниесін сипаттайды

- өзін-өзі бағалау түрлерін атайды;

- өз әрекеттерін талдап, бағалайды

Жағымды

ой-пікір

(дәйексөз)

Адам бойындағының бәрі – бет пішіні, киім киісі, жан дүниесі, ақыл-ойы да сұлу болуға тиіс.

Антон Чехов

(1860 жылы туған Антон Чехов Ресейдің Таганрог қаласында өсті 1904 жылы 14 шілдесінде өмірден өтті)

Сұрақтар:

1. Адам бойындағы қандай қасиеттердің болуын қалайсыздар?

2. Сыртқы сұлулық пен ішкі сұлулықтың мағынасы неде деп ойлайсыздар?

3. Адам алдында қойған мақсатына жету үшін қандай әрекеттер жасауы керек?

4. Адамды қандай қасиеттер табысқа жеткізеді деп ойлайсыздар?

5. Дәйексөзден қадай ой түйдіңіз?

әңгімелеу

«Ішкі әлем»

Мұғалім 11-сынып оқушысының адамның өзін-өзі тануына, адамгершілікке, өмірге деген оң көзқарасына тәрбиелеуге баса назар аудара отырып, ішкі дүниесінің байлығы туралы пікірін тыңдауды ұсынады.

Сұрақтар:

1. Адамның ішкі дүниесі қандай?

2. Адамның ішкі дүниесінің қандай құрамдас бөліктері оның рухани болмысын, адамгершілігін ашады?

3. Адамның ішіндегі байлық дегеніміз не?

4. Рухани үйлесімділік адамның өзін-өзі тануына қалай әсер етеді?

4. Қандай сезімдер адамда күш-қуат пен өміршендіктің шарықтауын сезінеді?

5. Өзін нағыз адам ретінде қалай сезінуге болады?

«Рухани даму жолында» бейнеролигін көру

Ұстаз сұрақ арқылы «рухани даму жұмысы» ұғымының мәнін, шындықтың жалпыадамзаттық құндылығы арқылы, адамның өзін табуға, тұлғалық өсу мен жігерлі табандылыққа деген рухани ұмтылыстың көзге көрінбейтін байланысы ретінде қарастырады.

Сұрақтар:

Бұл көріністен не түсіндің?

-Адамның рухани даму жолы оңай ма?

-Адамның рухани өсуіне не кедергі болады?

Рухани өсу адамның ішкі әлемімен қалай байланысты?

– Адам саналы таңдау мен рухани ағартудың алғашқы сатысына жеткенше неден өтеді?

Жаттығу:

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім сұрақ қояды:

- Қалай ойлайсындар, адамның дүниетанымы нені қамтиды?

Мұғалім 3 топшаға бірігіп, «Адамның дүниетаным картасын» салуды ұсынады.

Адамның тұлғалық өсуге, рухани үйлесімділікке, рухани бірлікке деген мінсіз тілегін топта талқылаңыз.

Сабақтың дәйексөзін шығармашылық тапсырмадан кейінгі қорытындымен салыстыру. Оқушылар топта карта объектілері бойынша жұмыс жасайды, адамның адамгершілігі жоғары тұлғаға деген ұмтылысын талқылайды.

Тақырып: «Тәрбиеден – өзін-өзі тәрбиелеуге» «Мінез-құлықты тәрбиелеу»

Құндылығы: Әділ мінез-құлық

Қасиеттер: өз ойына, сөзі мен ісіне жауапкершілік, қалау төбесін қоя білу Бағалау критерийлері:

- «өзін-өзі тәрбиелеу» және «білім беру» ұғымдарына анықтама береді;
- Өзін-өзі тәрбиелеу бағдарламасын жасайды.

Жаңа материалды меңгеру:

оң көзқарас

2. Ұғыммен жұмыс

Мұғалім «білім» сөзінің этимологиясын қарастырып, сұрақтарға жауап беруді ұсынады

Сұрақтар:

1. Оқытуды кім жүзеге асырады өмір бойы адам?
2. Адам немен қоректенеді тәрбие процесі?
3. Адам өзін-өзі тәрбиелей алады деп ойлайсың ба? Жауабыңызды түсіндіріңіз.
4. Өзін-өзі тәрбиелеуге не кедергі болуы мүмкін?

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

...Өзіңе сен, өзінді алып шығар,

Еңбегің мен ақылың екі жақтап.

Абай

- 1.Өзіңе деген сенімділікті қалай түсінесіздер?
2. «Еңбегің мен ақылың екі жақтап» сөзінің мағынасын қалай түсінуге болады?
- 3.Жалпы дәйексөздің мағынасын қалай түсінесіздер?

Мұғалім дәйексөзді оқушылармен бірге талқылап, қорытынды жасап, оны дәптерге жазуды ұсынады.

Мұғалім «Конфуцидің даналардан шыққан сөз» баспасынан

«Адамгершілік» әңгімесін айтып береді.

Ұстаз айтты:

- Адамгершілік деген не?
- Адамдарға махаббат.
- Білім деген не?
- Ол – адамдарды білу. Адал кісіні адал еместерден биік қойсаң, адал еместерді адалдыққа тартасың.

Ұстаз айтты:

- Адам баласы жанымыздан ағып өтіп бара жатқан өзен суы сияқты: біздің жанымыздан өтіп кеткенмен күндіз-түні өзінің жүрісін тоқтатпайды.

Ұстаз айтты:

- Ғалым кісі табанды әрі тиянақты болмаса болмайды, өйткені оның өзіне артқан жүгі ауыр және жүрер жолы ұзақ. Оның жүгі – адамгершілік, ол ауыр болмай қалай болсын. Ол өз жолын өлгенде ғана аяқтайды – бұдан ұзақ жол бар ма?!

Ұстаз айтты:

- Ақылды кісіні көрсең, соған ұқсауға ұмтыл. Ақылсыз адамды көрсең, өзінді онымен іштей салыстырып көр де, ойлан.

Ұстаз айтты:

- Оқымысты кісі деп мінезінде ұялу бар, өзге елге барғанда өз елінің абыройына қызмет етуге жарайтын, ата-анасына, үлкенге құрметпен қарайтын, сөзі шыншыл, әрекеті батыл адамды айтамыз.

Ұстаз айтты:

- Ізгі кісі мына ойды есінде тұтады:
- қараған кезде анық байқады ма;
- естіген кезде дұрыс естіді ме;

- өзінің бет-әлпеті тартымды ма;
- сөзі шын ба;
- іске дұрыс көңілмен қарай ма;
- күмән туса, ақылдасуға дайын ба;
- ашуланса, соңы теріске айналып кетпей ме;
- қандай жетістіктерге болса да жеткенде, онысы әділетті бола ма?

Ұстаз айтты:

– Адамдар үшін адал қызмет ете алдым ба? Мінез-құлқым жұртқа жайлы ма? Достарыммен қарым-қатынаста адалмын ба? Маған үйреткенді қайталап айтып, өнеге алып отырмын ба? – деп мен өзімнен күніне үш рет сұраймын.

Ұстаз айтты:

– Жас адамдар ата-анасын ардақтауға, жасы үлкендерді сыйлауға, өз ісіне ыждағаттылықпен қарауға, халқына махаббатпен қарап, адамдарды бір-бірімен жақындастыруға міндетті. Осы міндеттерден арылған уақытта кітап оқысын.

Мұғалім сұрақтар арқылы адамгершілік, адамдарға деген махаббат, білім туралы, жақсы мінез-құлық қасиеттері арқылы дұрыс әрекет құндылығының мәнін ашады. Жас адамдар ата-анасын ардақтауы, жасы үлкенді сыйлауы, өз ісіне ыждағаттылықпен қарауы, халқына махаббатпен қарап, адамдарды бір-бірімен жақындастыруға міндетті екенін де баса айтады.

Сұрақтар:

- Өз ойларыңызды ұстаздың сөздерімен байланыстырып көріңіздер, қандай ұқсастықтар бар екен?
- Ұстаздың бойындағы дұрыс әрекетті қалай байқауға болады?
- Өмірде қандай адамдарға еліктеп, ұқсауға тырысуымыз керек екен?
- Егер ұстаздың орнында сіз болсаңыз не айтар едіңіз?

Тапсырма. Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларды өзін-өзі тәрбиелеудің өзін-өзі тәрбиелеу әдісінің мысалын түсінуге және өзін-өзі міндеттеуді тұжырымдауға шақырады. Мұғалім өзін-өзі тәрбиелеудің маңызды кезеңі - мақсаттар мен іс-әрекет бағдарламасы үлгіленетін өзіндік міндеттемелерді қабылдау екенін түсіндіреді. Мұғалім көрнекті орыс педагогы Константин Ушинскийдің жасөспірім кезінде өзіне тапсырған міндеттемелерімен танысуды ұсынады. Осы өзіндік міндеттемелердің көмегімен Ушинский мінездің қандай қасиеттерін дамытуға ұмтылғанын талдаңыз.

- «Тыныштық мінсіз, кем дегенде сыртқы.
- Сөз бен істегі туралық.
- Қасақана әрекет.
- Шешімділік.
- Бір сөзді қажет етпей, өзіңіз туралы айтпаңыз.
- Уақытты санасыз өткізбеу; не болып жатқанын емес, қалағаныңызды жасаңыз.
- Қажетті немесе ұнамды нәрсеге ғана жұмсаңыз және құмарлыққа жұмсамаңыз.
- Әр кеш сайын өз іс-әрекеттеріңіздің есебін беріңіз.

• Не болды, не болды, не болады деп ешқашан мақтанбаңыз. К.Д.Ушинский, күнделік

Мұғалім өзіне ұнамайтын әдеттерден арылуға бағытталған өзіндік міндеттемелерді тұжырымдауды, сонымен қатар оларды есте сақтау үшін осы өзіндік міндеттемелерді қалай ресімдеу керектігін анықтауды ұсынады.

2-тапсырма.

«Менің қоңырауым» кластері

№6 сабақ.

Құндылық: Ішкі тыныштық

Қасиеттер: шексіз мүмкіндіктерге сену, позитивті ойлау қабілеті, өзіне сенімділік
Бағалау критерийлері:

- шығармашылықты тұлғаның әрекеттегі ең жоғарғы көрінісі ретінде бағалайды;
- «Біздің отбасымыздың хоббиі» презентациясын дайындайды.

/Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/Жоспар

Позитивті көзқарас «Тыныс алудың шоғырлануы»

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

Назары әдемінің ой-санасы әдемі, ой-санасы әдемі адам өмірдің рақатын көреді..

Халық нақылы

- Дәйексөздің мағынасын қалай түсінесіздер?

Мұғалім дәйексөзді оқушылармен бірге талқылап, олардың ой-пікірін тыңдап, өзі қорытынды жасайды және дәптерге жазуды ұсынады.

Мұғалім «Дана да дара тұлға – Б.Момышұлы» туралы айтып береді.

Сұрақтар арқылы әр адамның шынайылық, еңбекқорлық қасиеттері арқылы Дұрыс әрекет құндылығын ашады. Сонымен қатар, қоғамға қызмет ететін адамдардың ең маңызды сапасы шынайылық екенін баса айтады.

Сұрақтар:

* Бауыржан Момышұлы қандай адам?

* Бауыржан Момышұлының «Есімі ел жүрегінде сақталған ер ғана бақытты» – деген сөзді қалай түсінесіздер?

* Жастық кезеңнің міндеттеріне білім алудан басқа тағы нелерді қосар едіңіз?

* Адам өмірінің мәні оның істеген ісімен өлшенуінің себебі неде?

* Уақыттарыңызды тиімді өткізіп жатырмын деп ойлайсыздар ма?

Мұғалім оқушыларды топтарға біріктіріп, орындайтын тапсырмаларды береді

1-тапсырма

Адам өмірінің қуанышты, мәнді, мағыналы болу жолдары мен себебін тауып, дәптерге жазыңыздар.

2-тапсырма.

Сіз кімге (неге) көмек көрсете аласыз? Айналаңызда көмекке мұқтаж адамдар немесе дүниелер бар ма? Оларға қандай көмек көрсете аласыз? Талқылап, нақты жоспарын жасаңыздар.

3-тапсырма.

Төмендегі қасиеттерді қатыстыра отырып, «Өмір мәні – ізгілік» тақырыбына шағын қойылым дайындап, сахналаңыздар.

-ақниет

-адалдық

-азаматтық

-бауырмалдық

Жоба тапсырмасы бойынша

7-тапсырма желісімен сыныпта «Асар» тобын құрып, «Көзге түсу үшін емес, адамдарға риясыз қуаныш сыйлап, пайда келтіру үшін» деген мақсатта жоспар жасау тапсырылады.

Тапсырмалар талқыланғаннан кейін мұғалім сабақтың дәйексөзін еске түсіріп, шығармашылық тапсырмадан кейінгі қорытындылармен байланыстыруды ұсынады.

Тақырыбы: «Адамдық борыш – асыл қасиет»

Құндылық: Махаббат

Қасиеттер: сезімталдық, риясыз қызмет ету, шексіз сүйіспеншілік көрсете білу

Бағалау критерийлері:

- «Адамның мақсаты» ұғымына анықтама береді.
- адамның мақсатын талдайды;

Алдыңғы үй тапсырмасын тексеру (әңгіме)

Ілияс Омаровтың «Жастарға хат» әңгімесін талдау.

Сұрақтар:

- Мәтіндегі «Халық әр уақытта қарапайымдылықты, сыпайылықты, әдептілікті жақсы көреді. Кішіпейілділіктен адам кем болмайды, қайта тұлғалана түседі. Кішіпейілділік – адамның көркі» деген ойды түсіндіріп беріңіздер.
- Автордың адам бойындағы жақсы қасиеттердің жасанды болмауы керек деуінен нені түсіндіңіздер?
- Мәтінде айтылған жастық кезеңнің міндеттері өз ұстанымдарыңызға сай келе ме? Неліктен?
- Өздеріңіз күнделікті өмірде талап қоя білесіздер ме? Ол не үшін қажет? Қойылған талап пен уақыттың қандай байланысы бар?
- «Өзіңе сыни көзбен қарау» дегенді қалай түсінесіз?
- Жас кезеңнің міндеті ретінде тағы нені қосуға болады?

Мәтіндегі «Халық мүддесінен аулақ, жеке жол іздеу, қоғам қорынан үзіп-жұлып күн көру – адамгершілік жол емес» деген ойды қалай түсіндіңіздер?

Мұғалім сұрақтардың көмегімен оқушыларды әділеттілік және сыпайылық, кішіпейілділік ұғымдарын түсінуге жетелейді, сонымен қатар олардың өзара байланысын түсінуге көмектеседі.

Жазымды ой-пікір (дәйексөз)

... Адамдық борышың –
Халқыңа еңбек қыл.
Ақ жолдан айнымай,
Ар сақта, оны біл.

Шәкәрім

Шәкәрім Құдайбердіұлы.

(1858-1931) – ақын, жазушы, философ, тарихшы, композитор.

- Дәйексөздің мағынасын қалай түсінесіздер?

Мұғалім дәйексөзді оқушылармен бірге талқылап, қорытынды жасап, оны дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгіме)

«Отан»

Отан – адамның түп-тұқияны, ата-бабаларынан бері қарай кіндік қаны тамып, өсіп-өніп келе жатқан жері. Сондықтан қай елдің адамы болсын өз Отанын дүниедегі ең қымбатты, ең қасиеттісі, ең аяулысы – Анасына балайды. Отан ұғымы адамның адамдық мінез, ізгілік сезімімен, парасатымен етене байланысты...

Ол – халықтың өткені, бүгіні және келешегі. Ол – оның өзіндік мәдениеті, оның тілі, оның мінез-құлқы, ол – сол халық жасайтын революциялардың, тарихи секірістердің, оның тарихи желілерінің тізбегі». Бұл айтылғандардан әдеп-инабат адамгершілік туралы категорияның Отанға қатысы не? Деген сұрақтың жауабы табылады. Демек, Отанға қатынас – адамның адамшылығының, ізгілігінің, парасатының көрінісі. Отансыз адам болмайды. Тағдырдың жазуымен, яғни адамның өзіне байланыссыз себептермен немесе опасыздықпен Отанынан қол үзген адам болады. Екеуі де бақытсыз, бірақ алдыңғысы –

аянышты, ал соңғысы жиіркенішті пенде.

Отан белгілі бір адам үшін оның өзінің елі ғасырлар бойы ғұмыр кешіп және солай болып қалуы үшін жанын пайда қып күресіп келе жатқан байтақ өңір, өлке ғана емес, туған шаңырағы, ата-ана, бала-шағасы, жар қосағы, дос-жаран, ағайын-туысы, солармен бірге жалғаннан көретін қызығы мен бақытының тұрағы, өлгеннен кейін де ұрпақтарына рухы жар болып жататын топырағы.

Біздің халықтарымыздың атамекенді ардақтау сезімі өте терең, олар үшін туған жерді қасиет тұту – қанға сіңген мінез, ежелгі дәстүр. Бұл таным біздің жанымызға ана сүтімен тараған, ана тілімен дарыған, ақ наныммен бекіген. Біздің ұшан-теңіз ертегі-аңыздарымыз, ұзақ дастандарымыз бен жырларымыз, мақалдарымыз бен мәтелдеріміз, ұлы жырауларымыздың толғауларымен жез таңдайділмарларымыздың шешендік нақылдары туған жерді, Отанды ардақтауға толы.

Біз отанымыз үшін нақты не істей аламыз?

Халқымыздың атамекен, отанды ардақтау туралы қандай мақал-мәтел білесіздер?

Кез келген азамат отан, туған елінің алдында қарыздар дегенге келісесің бе?

Отан ұғымы тамырымызда бүлкілдеп, жүрегіміз боп соққанда ғана біз оның толық қанды ұланы бола аламыз деген тұжырымға өз ойларыңмен бөлісіңіздер.

Жаттығу:

Шығармашылық жұмыс

«Мен басқаларға көмектесемін» ойыны

Сіз маған соңғы рет кімге көмектескеніңізді айта аласыз ба? Мүмкін сіз анаңызға дастархан жаюға көмектескен шығарсыз? Әлде әкене көлік жууға көмектесесің бе? Немесе достарыңыздың біріне көмектестіңіз бе? Сіздердің қаншаңыз бейтаныс адамға көмектестіңіз? Сізге соңғы рет қашан көмек қажет болды?

Ыңғайлы отырыңыз және көзіңізді жабыңыз. Үш рет терең тыныс алыңыз және шығарыңыз...

Енді жаздың әдемі шуақты күнін елестетіңіз. Сіз керемет шалғынның ортасындасыз. Шалғындағы шөп жұмсақ, жасыл. Сіз шөпке отырыңыз. Оны қолыңызбен ұстаңыз және оның жағымды салқындығын сезініңіз. Енді мөлдір көк аспанға қараңыз. Сіз аспанда қалқып жүрген үлкен үлпілдек бұлттарды көресіз. Қандай да бір жануарға ұқсайтын бұлтты табуға тырысыңыз. Жеңіл жел бұлттарды әрі қарай жылжытады және сонымен бірге бетіңізді жаңартады.

Енді шөпке жатып, созыласың. Бір терең, терең тыныс алыңыз. Сіздің денеңіз шүберек қуыршақ сияқты жұмсақ және босаңсысын. (Балалар сізден үлгі алуы үшін өзіңіз терең тыныс алыңыз.)

Сіз шөпте мүлдем тыныш жатырсыз. Жаныңда кішкентай балалар ойнап жүр. Олардың күлкісі естіледі. Ой! Кенет сенің жаныңда бір кішкентай бала құлап қалды. Тізесін тасқа соғып, жылап жіберді. Сіз секіріп, оған қарай жүгіресіз. Сіз өзіңізді жақсы сезінесіз, өйткені сіз басқа біреуге көмектесе аласыз ...

Мына балаға тұруға көмектес. Оның кішкентай жарасын тексеріңіз. Оған қанның енді тоқтайтынын айт. Қолыңызды иығына қойыңыз... Қараңызшы, бала жылауын қойды, ол толығымен тынышталды. Сіз өзіңізді жақсы сезінесіз, өйткені нәресте жақсырақ ... Оның қайтадан жақсы сезінуі үшін тағы не істей аласыз? (30 секунд.)

Өзіңізге айтыңыз: "Мен қазірдің өзінде үлкенмін және басқаларға көмектесе аламын. Мен басқаларға көмектесемін, ал қажет кезде басқалар маған көмектеседі".

Енді сіз нәрестемен қоштасып, жазғы шалғыннан сыныпқа қайта аласыз. Аздап созыңыз, түзетіңіз, саусақтарыңызды және саусақтарыңызды жылжытыңыз. Күшті дем шығарып, көзіңізді ашыңыз.

Енді үштікке топтасындар. Қағаз парағын алып, қиялыңызда басынан өткерген оқиғаны бірге салыңыз.

Жаттығуларды талдау:

Баланың сауығыуына көмектесу үшін тағы не істедіңіз?
Өзіңізді басқаларға көмектесу үшін жеткілікті үлкен сезінесіз бе?
Сіз өзіңіздің отбасы мүшелеріңіздің біреуін бақытты ету үшін не істей аласыз?
Ата-анаңыз немесе аға-әпкелеріңіз сізге қалай көмектеседі?
Біреуге көмектескеннен кейін өзіңізді қалай сезінесіз?
Оқушылар көздерін жұмып, ойынның нұсқауларын орындайды, содан кейін үштіктен бірігіп, өз қиялдарымен басынан өткен оқиғаны салады, салған суреттерін ұсынады және талдайды.

Құндылық: Махаббат

Қасиеттер: Отбасы тарихын білуге құштарлық, сүйіспеншілік, өзін және жақындарын сыйлау, қамқорлық пен жауапкершілік.

Бағалау критерийлері:

- «отбасы», «отбасылық құндылықтар», «отбасылық дәстүрлер» ұғымдарына анықтама береді;

- отбасындағы салт-дәстүрді сақтаудың рөлін бағалайды.

Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/План

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

«Отбасы–бақытбастауы»

Халықнақылы

Сұрақтар:

1. Бақыттың бастауы неліктен отбасы деп ойлайсыздар?

2. Дәйексөздің мағынасынан не ұғындыңыздар?

Оқиғалар айту (әңгімелесу)

Мұғалім «Уақытыңды сатып алсам болады ма?» әңгімесінің қысқаша мазмұнын айтып береді.

Арман жұмыстан үйге шаршап келгенде, есік алдынан 5 жасар баласы Ерден қарсы алады. Дереу «Әке, сағатына қанша ақша табасыз?» деп сұрайды. Өзіде шаршап келген Арман ұлының сұрағына ашуланып «Онда шаруаң болмасын» деп жауап қайтарады. Ұлы берілмей «Айтыңызшы, білгім келеді» деп қайта сұрағанда, Арман ызаланып «2 мың теңге! ал не істейін деп едің!?» дейді. Сонда Ерден «Маған 1 мың теңге қарыз ақша бере тұрасыз ба?» деп сұрайды. Арман одан әрі ашуланып, «Мен сенің онсыз да толып жатқан ойыншықтарыңа беретін ақшам жоқ. Мазамды ала бермей бөлмеңе бар», – дейді. Көзі жасаурап, Ерден еш жауап қайтармай бөлмесіне барады. Арманның ашуы басылар емес, «5 жасыңда болып ақша сұрауға қалайша дәті барды!». Бір сағат өтіп, ашуы басылғанда, Арман Ерденді босқа ренжіткенін, баланың ақшаны не үшін сұрағанын да білмейтінін ойлап, «Мүмкін шынында қажет болып тұрған шығар»... деп, ұлының бөлмесіне кіреді. Төсекте жатқан Ерденге жақындап, «Ұйықтап жатсың ба» деп сұрайды. Баланың «Жоқ» дегенін естіп, «Сұраған мың теңгенді ала ғой. Саған ұрсып тастағаным үшін ренжіме. Жұмыстан шаршап келген едім». Ерден төсегінен ұшып тұрып, «Әке, рахмет!» деп, әкесінің қолынан мың теңгені алып, жастықтың астынан мың жылғанақшаларды шығарады. Әкесіне жәу тең деп қарап қойып, ақшаларды санай бастайды.

Мұны көрген Арман қайта ашуланады, «Ақшаң болып тұрып неге менен сұрадың?... Сенің бала ойындарыңа уақытым жоқ» деп ұрыса бастайды. Сонда баласы «Иә, айдың басынан жинағанақшам болды, бірақ олар жеткіліксізеді» дейді да, ақшалардың бәрін уысқа жинап әкесіне созады – «Міне 2 мың теңге... Әке, бір сағатуақытыңды сатып алсам болады ма?...»

Сұрақтар:

1. Қалай ойласыздар әкесі тарапынан балаға шын мәнінде не жетпеді?

2. Әкесі баласына риясыз сүйіспеншілігін жүрегінен беру үшін не істеу керек еді?

3. Риясыз сүйіспеншілік отбасыдағы әке мен бала қарым-қатынасының негізі бола ма? Неге? Өз тәжірибелеріңізден мысалдар келтіріп, дәлелдеңіздер.

4. Қалай ойлайсыздар, осы әлемде барлығын не біріктіреді? Өз тәжірибелеріңізден мысалдар келтіріңіздер.

Жаттығу:

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларға сұрақ қояды:

Отбасы бақыты дегеніміз не?

Оқушылар 3 командаға бірігіп, келесі тапсырманы орындайды:

Кластер (ассоциативті қатар) жасау арқылы «отбасы» ұғымына өз анықтамаңызды тұжырымдаңыз.

Талқылаудан кейін мұғалім сабақтан алынған дәйексөзді еске түсіруді және оны шығармашылық тапсырмадан кейінгі қорытындымен байланыстыруды ұсынады.

Оқушылар өз жұмыстарын сыныпқа ұсынады.

Құндылық: адамгершілік мінез-құлық

Қасиеттер: Көшбасшылық, төзімділік, риясыз қызмет ету

Бағалау критерийлері:

- нағыз көшбасшылар мен ұлы көшбасшылардың айырмашылығын анықтайды;
- нағыз көшбасшылардың қасиеттерін сипаттайды;
- риясыз көшбасшылыққа жету жолдарын қарастыру
- «Менің өмірімдегі нағыз көшбасшы» тақырыбына эссе жазады;

Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/План

Позитивті мәлімдеме (цитата)

«Ең үлкен жақсылықты мансаптық өсуді қалаудан гөрі парызын көбірек сезінетіндер жасайды». Фрэнсис Бэкон

- Өз міндетін сезіну, мансаптық өсуге ұмтылу қандай көшбасшылыққа тән? Неліктен?
- Неліктен, Фрэнсис Бэконның айтуынша, қызмет көрсету ең үлкен игілік болып табылады?
- Басқалардың игілігі үшін жанқиярлық әрекеттерді қалай сезінесіз және ойлайсыз? Бұл сізге қалай әсер етеді?

Бейне фрагментін қарау

Махатма Ганди туралы фильмнің бейне үзіндісін көру

Сұрақтар:

- 1) Махатма Гандидің сенімінің күші қандай?
- 2) Махатма Гандиді қандай ойлар, сөздер, іс-әрекеттер шынайы көшбасшылыққа жетеледі?
- 3) Махатма Гандидің айналасындағы әлем қалай өзгерді? Неліктен?
- 4) Нағыз көшбасшының өмірбаянында сізді не шабыттандырды? Біз оның соңынан қайда барамыз? Қалай?

Мұғалім оқушыларға келесі тапсырманы орындауды ұсынады:

Сіздің ойыңызша, кім көшбасшы, кім нағыз көшбасшы екенін анықтаңыз. Екі тізім жасаңыз.

Александр Македонский, Наполеон Бонапарт, Ұлы Петр, Авраам Линкольн, Абылай хан, Лев Толстой, Абай Құнанбаев, Ыбырай Алтынсарин, Владимир Ленин, Махатма Ганди, Иосиф Сталин, Адольф Гитлер, Тереза ана. Мұғалім өз таңдауын түсіндіруді ұсынады:

Тарихтың ұлы өкілдерінің әрқайсысын қандай мотивтер қозғады? Олар неге әкелді?

Жаттығу:

Шығармашылық жұмыс

1-топ

2-топ

3-топ

Оқушылар топқа бөлініп, тапсырманы орындайды.

Схема бойынша жұмыс істеу барысында студенттер адам өмірінің тарих ағымына әсері, көшбасшылық қасиеттердің көріністері, көшбасшылар тобына немесе нағыз көшбасшыларға жататын суретті жасайды. Барлық топтардың студенттері жанқиярлық қызмет шынайы көшбасшылықтың негізгі көрсеткіші, шынайы көшбасшылардың әлемді әркім үшін, мүмкін өз өмірінің әйелі үшін жақсы орынға айналдыру мотивтері деген қорытындыға келеді.

Оқушылар өз жұмыстарының нәтижелерін қорғайды.

№10 сабақ

Тақырыбы:

«Қызмет

ету

қуанышы»

Құндылық: Махаббат

Қасиеттер: Өзіне аянбай қызмет етуге ұмтылу, мейірімділік, жауапкершілік

Бағалау критерийлері:

- «кәсіп», «қоғамға қызмет» ұғымдарына анықтама береді;

- кәсіп пен мамандық таңдау арасындағы байланысты анықтайды.
- Қоғамдағы рухани-адамгершілік құндылықтар мен кәсіптің арақатынасын анықтайды.

Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/План

Мұғалім Р.Энтонидің «Кездейсоқ өмір сүрме» әңгімесінің мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беруді ұсынады

Мұғалім сұрақтар арқылы оқушылардың іске әрқашан жауапкершілікпен қарау қажеттігі туралы түсінігін тереңдетеді.

Сұрақтар:

- 1) «Кездейсоқ өмір сүрме» дегенді қалай түсінесіңдер?
- 2) Сіз өзіңізге қажет жұмысты жақсырақ орындауға және алдарыңызда тұрған міндеттерді сәтті шешуге ұмтыласыз ба? Неліктен?
- 3) Бизнеске табысқа жетуге қалай қарайсыз?
- 4) Риясыз қызметтің нәтижесіне қалай қарайсыз? Осы сезімдердің табиғатын түсіндіріңіз.

Мұғалім өмір туралы қысқаша мәлімет береді

Дмитрий Сергеевич Лихачев – көрнекті ғалым, зерттеуші және орыс мәдениетінің қорғаушысы. Ол өте ұзақ өмір сүрді, онда айырулар, қуғын-сүргіндер, сонымен қатар үлкен ғылыми жетістіктер, елде ғана емес, бүкіл әлем мойындалды.

Лихачев Отанға аянбай қызмет етудің үлгісі болды. 1928 жылы ақпанда Дмитрий Лихачев Ғарыш ғылымдары академиясы үйірмесіне қатысқаны үшін қамауға алынып, «контрреволюциялық әрекеті» үшін 5 жылға сотталды. Тергеу алты айға созылды, содан кейін Лихачев Соловецкий лагеріне жіберілді.

Лихачев кейін лагерьдегі өмір тәжірибесін өзінің «екінші және негізгі университеті» деп атады. Соловкидегі бірнеше әрекетті өзгертті. Мәселен, криминалистика кабинетінің қызметкері болып, жасөспірімдерге арналған еңбек колониясын ұйымдастырған.

«Мен осы қиындықтардан өмір туралы жаңа біліммен және жаңа көңіл-күймен шықтым», - деді Дмитрий Сергеевич сұхбатында. «Мен жүздеген жасөспірімдерге және басқа да көптеген адамдарға олардың өмірін сақтап қалған жақсылықтар, лагерьде демалушылардың өздерінен алған жақсылығым, мен көргендердің барлығының тәжірибесі менде тыныштық пен психикалық денсаулықты тудырды. маған өте терең тамыр жайды». Позитивті мәлімдеме (дәйексөз)

Мұғалім дәйексөзді оқып, мағынасын түсіндіруді ұсынады.

«Өмірде сіздің жеке қызметіңіз болуы керек - қандай да бір мақсатқа қызмет ету. Мына нәрсе кішкентай болсын, адал болсаң үлкен болады.

Дмитрий Лихачев

- 1) Неліктен әр адамның өз қызметі болғаны маңызды? Сіз қандай министрлік туралы айтып отырсыз?
- 2) Аздаған жақсылықты қызмет деп атауға бола ма? Неліктен?
- 3) «Кіші болсын, үлкен болады» дегенді қалай түсінесіңдер?
- 4) Өзіне риясыз қызмет етуге қабілетті адамның ішкі дүниесі қандай болуы керек?
- 5) Қандай жанқиярлық қызмет істері туралы айтқыңыз келеді?
- 6) Жанқиярлық қызмет сіздің рухани өсуіңізге қалай әсер етеді?

әңгімелеу

Мұғалім проблемалық мәселесі бар студенттерді оқиғаны мәнді тыңдауға және оның кейіпкерінің көшбасшылық түрін анықтауға ынталандырады.

– Бұл әңгіменің кейіпкерін нағыз көшбасшы деп атауға бола ма және неге?

Педагог қытай әжесінің әңгімесін айтады.

Фан Мэй Цю Қытайдың Сычуань провинциясындағы Ибинь қаласында тұрады. Қыз жүре алмайды, бірақ ол сабақтан бір күн қалмайды және әрқашан уақытында келеді. Ол үшін күнде қызды сабаққа әкелетін, сабақтан кейін оны мектептен шығарып салып, үйіне апаратын әжесіне алғыс айту керек.

Фан Мэй туылғаннан кейін пателла аномалиясы бар, аяқтары салмағын көтере алмайды. Ол мектепке жаяу бару былай тұрсын, бірнеше минуттан артық ауыртпалықсыз шыдай алмайды.

Ата-анасы қызды тастап кеткен. Әжесі, өкінішке орай, тым кәрі және науқас, сондықтан әжесі олардың шағын отбасының барлық қажеттіліктерін қамтамасыз етеді.

Әже әрқашан таңғы бесте тұрады, ал жетіде Фан Мэйді арқасына көтеріп үйден шығады. Олар мектепке барады, жол бойы кем дегенде бес рет демалу үшін тоқтауға тура келеді. Мектеп үйден екі шақырым жерде, оған жету үшін бір жарым сағат кетеді. Олар ешқашан кешікпейді: әжесі бес жыл қатарынан немересін сағат 8:30-да мектепке әкеліп жатыр.

Фан Мэй әжесіне оны киюді жеңілдету үшін қолынан келгеннің бәрін жасайды. Ол екі бамбук балдақпен салмағын көтеруге тырысады және мүмкіндігінше жүруге тырысады. Ол да өте жақсы оқиды, сондықтан әжесінің еңбегі бекер емес.

Сұрақтар:

- Бұл оқиға шынайы көшбасшылықтың үлгісі бола ала ма?
- Әженің әрекеті қыздың адамгершілігіне қалай әсер етеді?
- Бұл мысал қоғамды өзгерте ала ма? Қалай және неге?

Бұл қайғылы оқиғаның соңы бақытты аяқталады. Шағын отбасы туралы БАҚ-та сөз бола бастаған соң, билік араласуға бел буған. Қазір бүкіл отбасы мектеп жанындағы жаңа үйге көшті, ал Фан Мэйге өзі жүріп-тұруы үшін мүгедектер арбасы берілді. Құзырлы органдар медициналық мекемелерге де көмек сұрады - қызды аяғына тұрғызу мүмкін.

- 1) Сіз осындай әрекет жасадыңыз ба немесе басқалардың қызметіне куә болдыңыз ба?
- 2) Қызмет көрсету кезінде қандай сезімдерді бастан өткердіңіз? Неліктен?
- 3) Қызмет адамдарға қалай әсер етеді? Оның терең ішкі күші қандай?
- 4) Қызметтегі адамдарды не ынталандырады?
- 5) Қызметте адамның қандай қасиеттері ашылады?
- 6) Әжесінің немересіне көмектесуден бас тартуына қандай қасиет мүмкіндік бермеді?
- 7) Сіз осы керемет әженің орнында болсаңыз не істер едіңіз?

Мұғалім оқушыларды тапсырманы орындауға шақырады: Сызбаны мысалдармен

толтырыңыз

Сіз қалай ойлайсыз:

- 1) Қызмет пен риясыз қызметтің айырмашылығы неде?
- 2) Әр адам риясыз қызмет етуге дайын ба? Неліктен?
- 3) Қызмет әркімнің ісі болса, адамзат қандай болмақ?
- 4) Бұл нәтижеге жету үшін әрқайсымыз не істей аламыз?
- 5) Риясыз қызмет етуді жүзеге асыру үшін бойыңызда қандай қасиеттерді дамыту керек?
- 6) Сіз оларды өзіңізде қалай дамытасыз?

Жаттығу:

Шығармашылық жұмыс

Мұғалімнің ұсынысы бойынша оқушылар 3 топқа бөлінеді.

Тапсырма: Елестетіп көріңізші, сіз әркім әр адамның, туған жерінің игілігі үшін қызмет ететін шағын мемлекеттің халқы екенсіз. Ата-аналарға балаларын риясыз қызмет етуге үйрету үшін іс-шаралар жоспарын жасаңыз.

Мұғалім топтарды жоспарлардың презентацияларын қорғауға шақырады, оларды ойлануға

шақырады.

- Осы идеяларды біз бүгін қалай пайдалана аламыз?
- Жоспардың орындалуы әрқайсымызға және жалпы қоғамға қалай әсер етеді?
- Неліктен осыншама ерекше және қызықты қызмет идеялары топ ішінен шықты?
- Жоспардың қандай тармақтарын қазірден бастап жүзеге асыруға дайынсыз? Қайда? Қалай? Кіммен?

4 бөлім. «Адамзат әлемі»

№11 сабақ

Тақырыбы: «Адам виртуалды кеңістікте»

Құндылық: Шындық

Қасиеттер: Өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу, шындықты өтіріктен ажырата білу, өзіне деген сенімділік.

Бағалау критерийлері:

- «Виртуалды әлемді ашу – өзінді жоғалтпа» жадынамасын талдап, бағалайды;

- «Виртуалды кеңістік: адам жақта немесе қарсы» тақырыбына эссе жазады.

Жаңа материалды меңгеру:

Сабақтың дәйексөзі.

... Қайрат пен ақыл жол табар

Қашқанға да, қуғанға.

Әділет, шапқат кімде бар,

Сол жарасар туғанға.

Абай

Сұрақтары:

1. Қайрат пен ақылдың арасындағы айырмашылықты қалай түсінесіздер?

2. Қайратты, ақылды адамдардың бойында қандай жақсы қасиеттер болуы керек?

3. Әділет, шапқат кімде бар деп нені меңзеп тұр?

4. Өздерің осы дәйексөзді өмірмен қалай байланыстырасыздар?

5. Дәйексөзден қандай ой түйдіңіз?

Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы (1845-1904) — ұстаз, ақын, ағартушы, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдеби тілінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер.

Жақсылардың жақсысы

Қ. Толыбаев

Баяғыда бір адам өзі жалғыз қызымен бірнеше бөлмелі жарық, биік, өте әсем үйде тұрыпты. Үйдің айналасы бау-бақша екен. Бір күні оның кішкентай қызы бақшаны, барлық бөлмелерді аралайды. Кірмеген жалғыз ғана бөлме қалыпты. Ол ылғи жабық тұрады екен. Сонда әкесіне қызы:

- Әке, маған жабық тұрған бөлмеге кіруге рұқсат етіңіз. Осы бөлме басқа бөлмелерге қарағанда жақсы ғой деп ойлаймын, - деді.

- Оның дұрыс, қызым. Жақсылардың ең жақсысы сонда. Бірақ сен әлі жассың, өскенде бұл бөлмені саған беремін. Сен оған өмір бойы риза боласың, - деп жауап қайтарады әкесі.

Ай өтеді, жыл өтеді қыз есейіп бой жетеді. Әкесі қызына жабық бөлменің кілтін ұсынады. Қыздың қуанышы қойнына сыймай, жүгіріп келіп, есікті ашып жібергенде, ол тек ұршық пен өрмек және кітапты көреді. Қыз әкесіне келіп, көз жасын бұлап тұрып:

- Әке, сен жабық бөлмеде «Жақсылардың жақсысы бар» деген едің. Мен одан ұршық, өрмек, кітаптан басқа еш нәрсе таппадым, - дейді.

- Міне, жақсылардың жақсысы деген осылар, қызым!

- Ұршық пен өрмек болса, еңбегің жанады. Ал кітап оқысаң, білімің артады. Жарық дүниеде бұлардан жақсы нәрсе жоқ. Дүниедегі мүліктің бәрі еңбекпен, біліммен табылады, - деп түсіндірді әкесі.

Сұрақтар:

• Сіздер қыздың әкесінің өрмек, ұршық және кітапты «жақсылардың жақсысы» дегенімен келісесіздер ме? Неліктен?

• Кітаптың адамға берер пайдасы қандай?

• Дүниедегінің бәрі еңбекпен табылады дегенді қалай түсінесіздер?

• Еңбектің қай түрімен айналысқанды жақсы көресіздер?

• Ұршықты, өрмекті, өмірде не үшін пайдаланамыз? Білетініміз туралы қысқаша айтып береміз.

• Әкесі қызының бойына дарындылық қасиетін дамуына қандай үлес қосты деп ойлайсыздар?

Артқы жағына жаттығу.

Жұпта бір-біріңе арқаларыңмен отырасыңдар және бүгін кешке кездесу ұйымдастырыңдар, ал енді бір-біріңе бұрылып, бір-біріңе бір-біріңе қарап бір-біріңді айтыңдар.

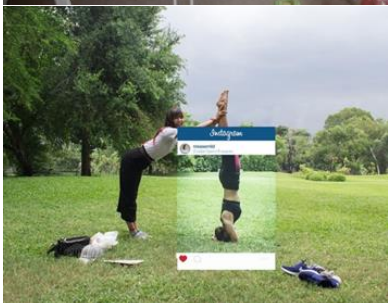
Талқылау. Бір-біріңе арқа сүйеп отырғанда не сездіңдер? Ал сіз бір-біріңізге қарама-қарсы отырғанда келіссөздер жүргізу сізге ыңғайлы болды ма? Сізге қарым-қатынас жасау,

бір-біріңізді көру немесе көрмеу қалай оңай болды? Кездесуді тағы қалай ұйымдастыруға болады? Ал шынайы кездесу мүмкін болмаса, қалай талқылап, ақпаратпен бөлісе аласыз? Жаттығу:

Виртуалды әлем әрқайсымызға әсер етеді - Интернетте біз көп нәрсені үйренеміз, көптеген жаңа ақпарат табамыз, алыстағылармен араласамыз. Виртуалды шындық - шығармашылық, даму және өзін-өзі жетілдіру үшін үлкен өріс, бірақ оның кемшілігі де бар.

Мұғалім оқушыларды сабақтың басында алған жетондары арқылы топқа бөлуге шақырады. Әр топ ұсынылған жағдаяттарды қарастырып, виртуалды әлемнің адамға әсері қаншалықты қауіпті екенін анықтап, «Мұны қалай болдырмауға болады?» деген сұраққа жауап беруі керек.

1 топ

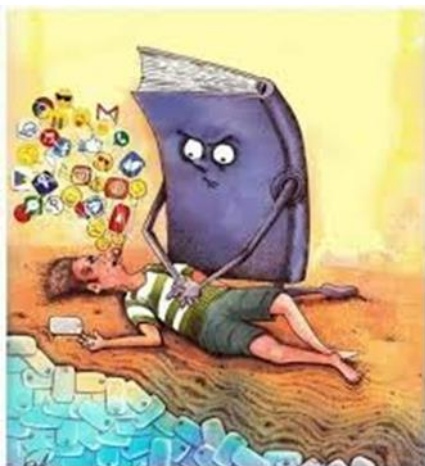
Қорытынды: Әлеуметтік желілерде адамдар әдемі суретті көрсетеді, жақсырақ болуға тырысады, өзін барлық даңқымен көрсетеді. Мұны блогерлердің күнделікті өмірі деп қарамау керек. Телефон экранының екінші жағында да адамның проблемалары, кемшіліктері мен кемшіліктері бар екенін есте ұстаған жөн. Бұл жақсы. Әдемі суреттерден шабыт алуға болады, бірақ өзіңіздің даралығыңызды және өзіңізге деген сеніміңізді жоғалтпау маңызды.

2 топ:

Қорытынды: онлайн байланыс біз үшін тірі байланысты ауыстырады. Иә, Интернет пен әлеуметтік желілер бізге көп көмектеседі - мысалы, алыстағы жақын адамдармен байланыста болу. Бірақ біздің уақытта тірі қарым-қатынас сирек кездеседі, ал достармен бірге серуендеу немесе отбасымен кешкі ас әлеуметтік желідегі арнаны көрмей аяқталмайды. желілер. Сіз гаджеттерді тастап, қарым-қатынастан, эмоциялардан және туыстарыңыз бен достарыңыздың жылы күлкісінен ләззат ала білуіңіз керек.

3 топ:

Қорытынды: қазір Интернетте кез келген нәрсені үйренуге, көптеген пайдалы ақпаратты оқуға, кез келген кітапты жүктеп алуға, курстарға, шеберлік сабақтарына қатысуға болатыны өте жақсы - бұл өзін-өзі жетілдірудің үлкен алаңы. Бірақ, сайып келгенде, виртуалды шындықтағы ермегіміз әлеуметтік медиа арналарын босқа айналдыруымызға байланысты. Бүгінгі сабақта біз көрген бейнені есте сақтаңыз - осы уақыт ішінде адам көп нәрсені істей алады. Интернет кітаптарды, серуендерді, хоббилерді және т.б. ауыстырды. Интернетте жұмсалатын уақытты шектей білу және одан даму үшін пайда алу маңызды.

- Виртуалды шындықта өткізген уақытты ұнатасыз ба? Қандай жағдайларда?

-Сені тағы не қуантады?

Мұғалім сабақтың қорытынды сәтінде оқушыларға адамның адамшылығы оның дүние мүлкімен, жоғары білімді дипломымен, атақ-мансабымен емес оның жүрегіндегі мейірімі, сүйіспеншілігі, жанашырлығы, риясыздығымен, яғни рухани кемелдігімен өлшенетінін тағы да түйіндейді, оқушыларға өз мақсаттарына жетулеріне тілек білдіріп өмірде адаспай тура жолмен өмір сүруге болатындығын баса айта отырып ,бүгінгі сабақ үшін рахмет айтады.

№12 сабақ

Тақырыбы:

«Еңбек

етсең

ерінбей...»

Құндылық: Ақиқат

Қасиеттері: Рухани әлемін жақсартуға көмектесу, ой, сөз және істің бірлігінде өмір сүруге ұмтылу, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу.

Бағалау критерийлері:

- ұлы ойшылдардың еңбектерін, олардың қазіргі адам үшін рөлі мен маңызын талдайды;
- заманымыздың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастырудағы еңбектердің үлесі мен маңызын бағалайды;
- деп адамзаттың барлық рухани ұстаздарын біріктіретінін ашып, дәлелдейді.

Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/План

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

Талап еңбек, терең ой,

Қанағат, рақым, ойлап қой -

Бес асыл іс көнесеңіз.

Абай Құнанбайұлы

Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы (1845-1904) — ақын, ағартушы, жазба қазақ әдебиетінің, қазақ әдеби тілінің негізін қалаушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер[1], либералды білімді исламға таяна отырып, орыс және еуропа мәдениетімен жақындасу арқылы қазақ мәдениетін жаңартуды көздеген реформатор. Абай ақындық шығармаларында қазақ халқының әлеуметтік, қоғамдық, моральдық мәселелерін арқау еткен.

Дәйексөзден қандай ой түйдіңіз? .

Оқиға айту (әңгімелесу)

Екі күрек

Ұста шеберханасында екі күрек жасалынды. Олар бірдей болатын. Күректің бірі сарайдың бұрышында қалды. Екінші күректі шаруа арбасына салып өріске алып келді. Бірінші күректің өмірі екінші күрекке қарағанда әлдеқайда жеңіл болды. Өрісте еңбекке жараған күрек жылтырап, әдемі болып кетті. Екі күрек сарайда қайта жолыққан кезде, олар бір-бірлеріне таңданыспен қарады. Ешқандай іске пайдаланылмаған күректі тот басып кетіпті. Ол жылтырап тұрған құрбысына қызғана қарап:

- Айтшы, сен қалайша әдемі болып кеткенсің? Маған сарайдың бұрышында тыныштықта тұрған кезім жақсы болып еді, - деп сұрады.

- Сені құртқан әрекетсіздік, ал мені құлпыртқан - еңбек, - деді бірінші күрек.

- Тек дене еңбегі ғана адамға жағымды әсер ете ме?
- Адамның қалыптасуына қандай еңбек маңызды? Неліктен?
- Қандай құндылықтар арқылы еңбекқорлыққа жетуге болады?
- Сырт келбетімен де, жан дүниесімен де сұлу адамдарды білесіңдер ме? Әңгімелеп беріңдер.

Оқушылар оқиғаны тыңдағаннан кейін, мұғалімнің сұрақтарына жауап бере отырып, еңбексүйгіштік пен адалдыққа байланысты адам өмірінің шынайы таңдыры туралы терең ойланады.

2-тапсырма. «Адал еңбек иесі» тақырыбында зерттеу жұмысын жүргізіңіздер. Өздеріңіз білетін еңбек адамдарымен сұхбаттасып, олар (ата-анаң, туысқандарың, ұстазың, таныстарың, досың, белгілі адамдар және т.б.) туралы альбом, слайд немесе қолдан шағын кітап әзірлеңіздер.

Мұғалім оқушыларға көздерін жұмып, сабақта не ұнағанын еске түсіріп, оны жүрегінде сақтауды ұсынады. Мұғалім оқушыларға өз мақсаттарына жетулеріне тілек білдіріп бүгінгі сабақ үшін рахмет айтады.

№13 сабақ

Тақырыбы: «Адам – адамзат айнасында»

Құндылығы: Әділ мінез-құлық

Қасиеттер: Ар-ожданның үнін естіп, ар-ожданға сай өмір сүруге ұмтылу, байқап, ой елегінен өткізу.

Бағалау критерийлері:

- мәдениеттегі, өнердегі және күнделікті өмірдегі адамзаттың рухани құндылықтарын біледі және атайды.

- деп әрқайсымыздың адамзат тағдырындағы рөлімізге баға беріп, қорытынды жасайды.

Жаңа материалды меңгеру:

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

Мұғалім оқушыларды оқулықтағы ұсынылған сабақтың дәйексөзімен таныстырады

... Қашан бала ғылым-білімді махаббатпен көксерлік болса, сонда ғана оның аты адам болады.

Абай

Сұрақтар:

махаббат

- Дәйексөздің мағынасын қалай түсінесіңдер?

-Адам қандай жағдайда өз ортасын жақсылыққа қарай өзгерте алады деп ойлайсыңдар?

-Дәйексөзден қандай ой түйдіңіз?

Дәйексөзді алдымен мұғалім өзі дауыстап оқып береді, оқушылардан дәйексөздің мағынасын қалай түсінетіндерін сұрайды. Жауаптарын тыңдаған соң осы жауаптарға сүйене отырып, «Адам қанша жерден білімді болса да, қанша жерден таланты болса да егерде оның ақылы нұрлы болмаса, жүрегі жылы, таза болмаса онда ол өзінің қоршаған ортасын, өмірін өзгертуге қауһарсыз екен, өзгерткенімен ол өмірді жақсылыққа қарай өзгерте алмайды. Сондықтан да, ұлы ақынның осы аффаризмі біздің өмірлік ұстанымыз болуы керек деп түйіндейді..

Оқиға айту (әңгіме)

Мұғалім Абайдың он төртінші қара сөзі. (Жүректің көзі ашылса...») бейнебаянын ұсынады.

Сұрақтар:

-Мәтінде неліктен

«жүрекке» басымдық берілген?

-Абай қандай істерді «жүректің ісі» дейді?

-Бейнебаяндағы «жүректегі жігер, қайрат, байлаулылық» деген ойды қалай түсінесіңдер?

-Өздеріңіз «жүрекке» жиі жүгінесіздер ме?

Түйін: Мұғалім оқушылардың ойын айқындап, пікірін ұштап жетілдіру мақсатында ақыл, жүрек, қайратты теңдей ұстау керектігін айтып түйіндейді.

4.IV. Бекіту/Закрепление:

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларды топтарға ажыратып тапсырма ұйымдастырады.

4-тапсырма. (132-бет)

Мәтіндерді оқып, адам болуға, азамат болуға негіз болатын тірек сөздер мен ойларды іріктеп алып, әңгімелеп беріңіздер. Тұлғалардың азаматтығы, елге, адамзатқа деген сүйіспеншілігі қай сөздерден көрінеді?

1ші топ:

а) ... Жастарға қандай ақыл-кеңес айтар едіңіз Тоқтар аға?

– Мен мұны ылғи да айтып жүрмін. Намысты әркезде бірінші орынға қою керек. Жастарға, тәуелсіздік құрдастарына айтар бірінші кеңесім осы.

Екінші мәселе өмірде мақсатың болуы керек. Алдына мақсат қоймасаң, өмір бойы адасып өтесің. Бала кезден-ақ кім болатыныңды анықта. (Әңгімелескен Арман Алтайұлы).

2ші топ:

ә) ... Бауырлар, кітапты көп оқыңдар. Спортта болсын, басқа салада болсын, ең бірінші білім керек. Білімнің болмаса, еш жерден жарқырап шықпайсың. Ең алғаш спортзалға барғанда ұстазымыз барлық балаларды жинап алып айтқан: «Маған сендердің чемпион болғандарың керек емес, ең бірінші кезекте адам болыңдар! Ертең чемпион болғанда адам танымай, тәкаппарланып кетсең, немесе жеңілген кезінде сынып қалып, төмен түсіп кетсең, ең қиыны сол болады. Сондықтан бірінші кезекте адам болыңдар!» – деген сөзі әлі жадымда. (Қанат Ислам: Тәуелсіз елдің қадірін білейікші, бауырлар! www.qazaquni.kz/ Қазақ үні. Ұлттық портал).

3ші топ:

б) ... Бәрінен азаматтық биік! «Ақын болуға міндетті емессің, азамат болу борышың» дейді Некрасов. Қазақ ақылды адамын азамат деп ардақтайды.

– Некрасов – ұлы ақын. Айтқаны дұрыс шығар. Азаматтықты қастерлегенде, адамгершілікті де ескерген болар, – деді Жарас.

Қазақша азаматтықты көбіне тар мағынада түсінеміз. Кейде ат майын берген адам да, азамат атана беретіні бар. Азаматтық ақылға қарап та өлшене бермейді. Ал адамгершіліктің

мәні, онан гөрі тереңірек жатыр. Ол бір адамның құшағына сия да бермес. Бүкіл адамзатты сүйеге шақырады ол. Ал адамзатты сүйген азамат, адам баласына қиянат істемейді, әрине... (З. Шүкіров «Отты өткелдер»).

Мұғалім сабақты оқулықта берілген Әмірхан Мәңдекенің «... Әуелі – адам, содан кейін – қоғам. Әуелі – ізгілік, содан кейін – үйлесімділік. Әуелі – руханият, содан кейін – өркениет. Бастапқылары түзелмей, кейінгілері ешуақытта түзелмейді» деген қанатты сөздерімен қорытындылайды. Бүгінгі сабақтан алған жағымды қасиеттерді жүректеріне сақтап алуларын өтінеді.

№14 сабақ

Тақырып: «Ар-ұждан – адамдық белгісі»

Құндылық: Ішкі тыныштық

Қасиеттер: Ар-ождан үніне сай әрекет ете білу, адалдық, жауапкершілік.

Бағалау критерийлері:

- өз қалауларыңызды міндет пен жауапкершілікпен қалай теңестіру керектігін сипаттайды;
- «Ар-ұждан», «Жауапкершілік» ұғымдарына анықтама береді;
- тарихтан мысалдар, саналы өмір таңдауларына талдау жасайды

Жаңа материалды меңгеру:

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

Мұғалім оқушыларды оқулықтағы ұсынылған сабақтың дәйексөзімен таныстырады

Ұлы ойшыл, ақын Шәкәрімнің «...Жайнар көңіл, қайнар өмір, Ар ілімі оқылса».

Сұрақтар:

- Адам өмірінде ар, ұжданның маңызы қандай?

Шәкәрім бабамыздың ар ілімі мен өзін-өзі тануды не байланыстырады деп ойлайсыңдар?

-Ар-ұжданмен өмір сүру өзіңізді қандай жетістіктерге жеткізеді деп ойлайсыз?

-Дәйексөзден қандай ой түйдіңіз?

Дәйексөзді алдымен мұғалім өзі дауыстап оқып береді, оқушылардан дәйексөздің мағынасын қалай түсінетіндерін сұрайды. Жауаптарын тыңдаған соң осы жауаптарға сүйене отырып, ар-ұжданның адам бойындағы асыл қасиеттердің өлшемі болып табылатыны туралы айтып ұғындырады.

Оқиға айту (әңгіме)

Мұғалім

А. И. Ахметованың «Шәкәрім Құдайбердіұлы» тақырыбындағы әңгімесімен таныстырады.

Шәкәрім Құдайбердіұлы Абайдың ізбасары, ойшыл, ғалым-тарихшы, ақын қазіргі Шығыс Қазақстан облысының Абай ауданындағы Шыңғыстау бөктерінде 1858 жылы шілденің 11-де дүниеге келген. 7 жасында жетім қалса да ол жетімдік тауқыметін тарта қоймаған. Шәкәрімнің жасөспірімдік шағының атасы Құнанбайдың ауылында, өнер, ғылым мен білім, тәрбиені құрметтейтін ортада уайымсыз өтті. Шәкәрімнің шынайы рухани ұстазы Абай болды. 14-15 жасында Абайдың ықпалымен ол өлең жаза бастады да, «Жастарға» деген өлеңінде былай дейді: Кел жастар, біз бір түрлі жол табалық,

Өшпес өмір, таусылмас мал берерлік.

Бір білімді данышпан жан табалық,

Ал енді олай болса, кімді аламық,

Қазақта қай жақсы бар көз саларлық?

Шын іздесек - табармыз шыны ғалым,

Жалыналық Абайға, жүр, баралық.

Абайдың шығармашылығын тереңінен зерттеген Шәкәрім оның тұжырымдамалық идеяларын қабылдап, «Ар ілімі» ұғымын ендіреді. Ар ілімі – рухани тазалық жолы. Осы ілімнің мақсаты – ішкі тазалыққа жету арқылы Ақиқатты тануға жол ашу. Шәкәрім ұжданның көрінуін былай сипаттайды: «Мен сол ұждан қайдан шығып тұр десем, оған жауап жоқ сияқты. Меніңше, ұждан – жанның тілегі. Неге десеңіз, жан тіпті жоғалмайтын, бұзылмайтын нәрсе, барған сайын жоғарылайтын нәрсе, сондықтан тезірек жоғарылауға себеп керек қылады. Мәселен, таза дене, толық мінез, ой, істер керек қылады» Шәкәрім өзінің «Үш анық» тұжырымдамасы негізінде Ақиқат уақытқа бағынбайтынын және кеңістікке қарай өзгермейтінін айтады, ол абсолютті. Қоршаған дүние және оның шындығы – өзгермелі, ал өзгермейтін мәңгі Ақиқатты тану адамның өмірін мәнді етеді. Шынды білмек ойласаң сен

Алдыменен жанды біл

Ең керекті үш сұрақпен

Жан құлағын қой бұрап

Келдім қайдан?

Нетсем пайдам?

Өлгеннен соң не болам? Шәкәрімнің пікірінше, адамзат ақиқат пен ұжданға бағынып, шын иман, адамдық пен кісілікті сақтап жүрсе, онда ол «адаспайтын айқын жолмен» өмір сүреді. «Тіршілік туралы адам арасында көптен бері айтылып келе жатқан екі түрлі жол бар. Бірі – дене өлсе де, жан өлмейді, жоғалмайды; өлгеннен кейін де осы күнгі тіршілікке мүлде ұқсамайтын бір түрлі тіршілік өмір бар; сондықтан адамдар жалғыз ғана дүние тіршілігін ойламай, сол соңғы дүние өмірінде де жақсы, бақытты болудың қамын ойлай білуі керек дейді ...».

Сонымен, біздің таңдар жолымыз ақиқат жолы болуға тиіс. Ақиқатқа жетудің амалы – «ар ілімін» білу, рухани болмысты тану. Осылайша Шәкәрім бүкіл халықты ар-ұжданына сүйенген азаматтық істерге, тыныштықты орнату үшін ақиқатты ұғынуға шақырады.

Шәкәрімнің философиялық өлеңдерінің мазмұнында табиғат пен әдеп, мейірімділік пен зұлымдық, сүйіспеншілік пен ақиқат, ғылым мен білімді қарастырылады:

Іздеген ғашық болып бес нәрсем бар,

Берейін атын атап, ұқсаңыздар
Махаббат, ғадалет пен таза жүрек,
Бостандық, терең ғылым – міне, осылар...

Осындай қилы заманның өзінде арлылықты, даналықты, білім-ғылымды бәрінен биікке кою арқылы рух биігіне жеткен Шәкәрімді туған халқы ешуақытта ұмытпайды.

- Ш.Кұдайбердіұлы Ақиқатты қалай түсіндіреді?
- Неге Ш.Кұдайбердіұлы ар-ұжданды «жанның тілегі» ретінде қарастырады?
- Ақиқаттың мәнін түсіндіруде сендер өз тәжірибелеріңнен қандай мысалдар келтірер едіңдер?
- Ар-ұжданға сүйеніп жасаған істерінді сипаттаңдар.

Түйін: Мұғалім оқушылардың ойын айқындап, пікірін ұштап жетілдіру мақсатында оқулықта берілген Шәкәрім Құдайбердіұлының оқу ақпаратымен таныстырады. Оқушылардың «ар», «ұждан» ұғымдары туралы алған білімдерін қорытындылайды.

Шәкәрім

Ұждан ілімі рухани-адамгершілік тәрбиенің негізі.

Адамның тұлға боп қалыптасуына ата-анасы, айналасы, замандасы, тәлім берер қылған ісі. Сенім белгілерін негізгі басшылыққа ала отырып ұят, шыдамдылық, аяушылық, ізгілік, әділеттілік сияқты қасиеттердің иесі бола алмақ.

Шынайы адам өзіне ғұмырлық даналық жинаған адам. Мәңгілік – не ексең, соны орасың деген өмір тәжірибесінің жемісі. Адам жанының жетістігі рухани әлемнің қазынасына құйылады. Әр адам ұждан білімін оқыса, адамгершіліктің биік шыңына жете алады.

Мұғалім оқушыларды топтарға ажыратып тапсырма береді және топта жұмыс ұйымдастырады.

Шығармашылық жұмыс

1ші-топ:

3-тапсырма.

Шәкәрімнің «Адамдағы ынсап, әділет, мейірім – үшеуі қосылып ұждан деген ұғым шығады... «Адамшылық арым соны істеуді ұнатады» деген «ұжданың солай қылғанды ұнатады» дегендік болып шығады. Бұған нана алмаған адамның жүрегін ешбір ғылым, өнер, ешбір заң тазарта алмайды... ұжданы сол жанның азығы екеніне ақылмен сынап істесе, оның жүрегін ешнәрсе қарайта алмайды» деген ойын «көзқарас – себеп – мысал – қорытындылау» әдісімен талқылаңдар.

2ші топ

4-тапсырма. Өлеңді оқып, ондағы ар-ұжданға байланысты түйген ойларың туралы қысқаша ақпарат әзірлеңдер.

Құтты білік

(Үзінді)

Жүсіп Баласағұн

Ұятты біл, ұятсыздан қашық бол,

Парасатқа, пәк көңілге асық бол!

Ар-ұятың жаман істен сақтайды,

Бұзықтарды ұят түзеп, ақтайды.

Кісілікті ұят сақтап қалады,

Ұяты бар кісі – адамның адамы.

Іс берсең бер ұятты – арлы адамға,

Намысты жан ашпайды есік арамға.
Ұятсыздың ұятсыз, нас тілі де,
Жөн сөзі жоқ, кісі қоры тіріде.
Тыңда адамды ұяты – көз, жолы хақ,
Ақыл айтқан ақ жүрегін қолына ап:
«Ұятсызға жақындама, жырақ тұр,
Ұятсыздың көзі ұятсыз, құлақ тұр».

3ші топ:

Тапсырма

Төмендегі тұжырымдарды басшылыққа ала отырып, «Ар-ұжданыма саяхат» тақырыбында эссе жазыңыздар

«Ар жазасы-бар жазадан ауыр жаза»

М.Әуезов

«Ар-ұжданым-менің өмірім: екеуінің тамыры бір, Арымнан айрылсам, өмірімнің де біткені.»

У. Шекспир

«Біздің адамгершілік қасиетімізді хайуандық әуестіктен қорғайтын-ар-ұждан сезімі; бізді басқалармен іштей теңдестіретін-аяушылық сезімі және абсолюттік мейірімді танытатын-құрметтеу сезімі.»

В.С.Соловьев

«Өмірде ар-ұжданды жоғары бағалағандықтан да, тәуелсіз және қайсар жан болған шығармын»

М.Моцарт

1.2 бөлім. «Таным жолында»

№15 сабақ

Тақырып «Өмір – танымның көзі»

Құндылық Ақиқат

Қасиеттер: шынайылық, құрмет көрсету, түсіністік таныту.

Бағалау критерийлері:

- адам білімінің қайнар көздері мен жалпыадамзаттық құндылықтарды анықтайды.
- мысалдар келтіреді

Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/План

Жағымды ой-пікір.(дәйексөз)

Дүниенің көзі, тұтқасы, түп негізі –заттық нәрсе емес, рухани дүние.

Платон.

- «Заттық дүние», «рухани дүние» дегенді қалай түсінесіздер?
- Рухани дүниенің маңызды болуының себебі неде?

Оқиғалар айту. (әңгімелесу)

Ә.Нұршайықовтың «Ақиқат пен аңыз» шығармасынан үзінді айтып береді.

Романның басында автор ең алғаш Бауыржан Момышұлымен повесть арқылы танысқанын айтады. Соғыс кезінде «Знамя» журналының бірнеше санына А.Бектің панфиловшылар туралы повесі шығады. Әзілхан аға күндіз-түні қызығып оқиды. Қызыққаны сонша-түнде зеңбіректің қасына кеп, аккумулятордың жарығымен оқып,

майын тауысады. Взвод командирі өте ашуланшақ кісі лейтенант Полянцев Әзілхан ағаны гауптвахтаға айдатады.

Гауптвахтаға келе жатқанда алдынан жауынгерлер Панфиловтай қадірлейтін дивизион командирі майор Сахонь кездеседі. Жөнін сұрайды, әңгімелері былай өрбиді.

-Гауптвахтаға не үшін бара жатырсың?

-Зеңбіректің аккумуляторын шығындап түнде кітап оқығаным үшін.

-Дұрыс болмаған екен.

-Кінәлімін, жолдас майор.

-Қандай кітап еді?

-Панфиловшылар туралы.

-Ұнады ма?

-Өте ұнады, жолдас майор.

-Момышұлының, оның жерлестерінің ерлігіне сүйсіндің бе?

-Сүйсінгенде қандай, жолдас майор!

-Мен де солай, ал сен кітаптың мазмұнын жолдастарыңа айтып бердің бе?

-Дәл солай, жолдас майор. Бүкіл батареяға баяндап бердім.

-Онда жігіт екенсің, аға сержант. Онда взводыңа бар, мен сенен жазаны алып тастадым.

Взводқа келсе, Полянцев «бұйрыққа бағынбадың» деп, бас салып дүрсе қоя береді. Сол сәтте Полянцевті майор шақырып жатқандығын хабарлайды. Майор мән-жайды сұрайды да: «Зеңбірек майын тауысқаны үшін уставқа сүйеніп жаза қолдануың жөн. Бірақ уставтағы правоны дұрыстап пайдалану керек, жолдас лейтенант. Ол сержант бір зеңбіректің отын өшіргенімен, сол оқыған кітабымен батареяның бар жауынгерінің жүрегіне от жақты. Өзіңіз сол кітапты оқыдыңыз ба? Оқымағаныңыз үшін сізді үш тәулікке үй тұтқыны қылуға қалай қарайсыз? Бірақ мен сізге арест жарияламаймын, оқып алар деп ойлаймын»-дейді.

Сұрақтар:

- Әзілхан аға гауптвахтаға не үшін айдалды?
- Кездейсоқ жолығысып қалған майормен арада әңгіме қалай өрбиді?
- Майордың шешімі қандай болды?
- Жауынгердің оқиғасын түсіне білуге майорды итермелеген қандай күш?
- Әр адамның өз шындығы бар дегенді қалай түсінесіздер?
- Ой мен сөздегі түсіністік қандай жақсылыққа жеткізеді?
- Өмірде сенің шыншылдығың қалай көрініс тауып жатыр?

Тапсырма:

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады.

«Ой бұлты» әдісі бойынша барлық топқа ортақ тапсырма беріледі.

1-тапсырма: әр топ мүшелері бүгінгі өтілген тақырыпқа байланысты сөздер мен сөз орамдарын тізіп жазады.

2-тапсырма: топтар өзара жазған парақтарын ауыстырады және жазылған тірек сөздер арқылы сөз сабақтап, толық ой түйіндейді.

Презентацияларды талқылағаннан кейін мұғалім сабақтың дәйексөзін еске түсіріп, ой қорытуға ықпал етеді.

Мұғалім сабақты мына сөздермен қорытындылайды:

—Өмірдегі ең бақытты адам болам десеніз, барша жанға түсіністік танытып, құрметтеңіз, шынайы болыңыз!

№16 сабақ

Тақырып:

«Іздеген

жетер

мұратқа...»

Құндылық: Ақиқат

Қасиеттер: Ерік, шынайы бақыт пен уақытша ләззаттың аражігін ажырату, шынайы және жалған идеалды ажырату, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу.

Бағалау критерийлері:

- «идеал» ұғымына анықтама береді;
- нағыз бақыттың уақытша ләззаттан айырмашылығын айтады.

Жаңа материалды меңгерту:

Жағымды ой-пікір.

(дәйексөз)

«Мәңгі лаулап жану үшін ғаламда,

Үлкен бақыт табу үшін ғаламда,

Үлкен болып қалу үшін ғаламда,

Үлкен арман керек екен адамға»

Мұхтар Шаханов

(жазушы, драматург, ақын)

- «Мәңгі лаулап жану», «үлкен болып қалу», «бақыт табу» деген сөздердің астарында

қандай ой жатыр?

- Қандай қасиеттер арқылы адам арманына қол жеткізеді?

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім алаш қозғалысының қайраткері, ақын, қазақ әдебиетінің жарқын жұлдызы Мағжан Жұмабаев жайлы түсірілген "Тыңдашы, тағдыр!" фильмінен үзінді көрсетеді.

Сұрақтар:

- Мағжан неліктен өзін бақытты санады?
- «Мен жастарға сенемін» шығармасында «Жаннан қымбат оларға ар» – деген сөзді қалай түсінесіздер?
- Мағжанды неліктен бірауыздан депутаттыққа ұсынды?
- Мағжанның бойынан қандай қасиеттерді байқадыңыздар?
- Адалдық қасиеті қандай құндылықтың көрінісі болып табылады?
- Мағжанның қандай қадір-қасиеттерін өзіңізге үлгі етер едіңіз? Мысал келтіріңіз.

Мұғалім оқушылардан сұрақтарға жауап алу барысында олардың ар – ұждан дауысын ажырата алу, адалдық, табандылық қасиеттерінің көрінісі болып табылатын Ақиқат құндылығының мәнін ашуға ықпал жасайды.

Шығармашылық жұмыс.

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады. Оқулықтағы 1-2-3 тапсырмаларды береді. Тапсырма орындау барысында қазақ күйін қояды.

2.2 бөлім. «Тұлғаның қалыптасуы»

№17 сабақ

Тақырып «Адамның рухани саулығы»

Құндылық: Махаббат.

Қасиеттер: Тұлғаның рухани өсуі; ақиқат пен жалғанды, мәңгілік пен уақытшады ажырата білу; әлемді сүйіспеншілікпен қабылдау қабілеті; қоғамға риясыз қызмет ету.

Бағалау критерийлері

- өмір мен денсаулықты құндылықтар ретінде бағалайды;
- салауатты өмір салтының ережелерін жасайды.

Жаңа материалды меңгерту:

Жағымды ой-пікір.

(дәйексөз)

Адамның жақсысы – адамға сүйіспеншілікпен қарағандар.

Абай

- Адамға сүйіспеншілікпен қарау дегенді қалай түсінесіздер?
- Неліктен сүйіспеншілікпен қарағандарды жақсыға балайды?

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім Қ.Жұмаділовтің «Тіленші» әңгімесінен үзінді әңгімелеп береді.

Айдарбек кейінгі кезде бір нәрседен ғана қатты қысылатын болып жүр. «Осыным адалдыққа жатпайды-ау» деп құдай алдында өзін күнәлі санайды. Олай дейтіні, дәрігерлер осыдан үш ай бұрын мұнын аяғындағы гипсті алып тастаған. Айтыстарына қарағанда,

сынған сүйек жымдасып, жақсы біткен көрінеді. Өз көңіліне де солай. Ұзақ жүрістен кейін кейде аздап сырқырайтыны болмаса, көп мазаламайды. Үй ішінде таяқ ұстамай-ақ жүре береді. Тек, сырт көзге, көшеге шыққанда ғана балдаққа сүйенеді. Соған үйреніп қалыпты. Осылай жүрсе қазіргі кәсібіне құп жарасатын сияқты. Балдақ — мұның өзін ақтайтын бет жүздік қаруы ғой. Бұл күнде музыкаға елтитіндер некен-саяқ. Ал балдақ қашанда жұрттың аянышын туғызады.

Осы «харамдығын» ойлағанда, Айдарбек бір сәт жерге кірердей ұялып кетеді де, іле-шала: «Менің аяғым сынғаны рас қой. Сол әбден жазылғанша балдақпен жүре тұрсам, ештеңе бұліне қоймас» деп өзін-өзі жұбатады. Бұл да талайды көріп жүр: тіленші-қайыршылардың да небір су жұқпас суайттары бар-ау! Олар күн сайын бір сылтау табады:

— Үйім өртеніп кетіп еді...

— Ауруханадан бүгін ғана шығып едім.

— Ақшамды ұрлатып алып, ауылға қайта алмай жүрмін! — деп зарлағанда беттері бүлк етпейді.

Олардың қасында Айдарбектің балдақпен жүргені ойыншық емес пе?! Осылайша әр ойдың басын бір шалған Айдарбек төмен тұқырып алып, «Ғалия бәнуды» баяу сызылтып отырғанды. Кенет, әлдекімнің өзіне төне тоқтағанын сезіп, басын көтеріп алды. Осы төңіректі қарауылдайтын полиция сержанты екен. Дүнген бет, дүрдік еріндеу келген қазақ жігіті.

— Иә, тағы келіп қалғансың ба? — деді бірден «сенге» көшкен ол мардамси езу тартып.

— Енді қайда барамыз? Үйренген жер...

— Қалай, табыс көп пе?

— Бұйырғаны жатыр ғой, эне! — Айдарбек қалпақ ішінде қобырап жатқан ұсақ ақшаларды нұсқады.

— Сендердікі рахат! — деді сержант жанарсыз балық көзін ақшадан айырмай. — Жандарың қиналмайды, үкіметке көк тиын салық төлемейсіңдер...

Айдарбек «қызығып тұрсаң, орын айырбастайық» деуге бір оқталды да, үнсіз қалды. Бір күн де болса билігі жүріп тұрған адаммен ерегіскенде не табады?

— Жарайды, шаруанды жалғастыра бер. Түстен кейін бір айналып соғармын, — деді сержант кетіп бара жатып.

Айдарбек іштен тына күрсінді. Бір айналып соғатыны — «бір шөлмектік бірдеңе дайындап қой» дегені. Оның көңілін таппасаң, тағы пәле. Мына жерден қуып шығудан тайынбайды. Өз балаларын асырай алмай жүргенде, сержант та бұған «үшінші бала» боп жабысты. «Аш иттің артын сұқ ит жалайды» деген осы да.

Күндер осылайша баяу жылжып өтіп жатты. Айдарбек біраз толғанып жүрді де, ақыры балдақты тастауға бел байлады. Әлдеқашан жазылған сау аяқпен балдаққа сүйеніп жүру адалдыққа жатпайтыны өз алдына, ол құрғыр жүріс тұрысқа да қолайсыз екен. Көлікке мінсе де, анау-мынау жерге сыймай әлекке түсіп жатқаны. Егер тіленшіге лайық форма қажет болса, одан гөрі сыпайырақ, басқа түрін ойластыруға болады ғой. Кешікпей оның да ретін тапты. Ол енді қолына таяқ ұстап, қоңырқай көзілдірік киіп жүретін болды. Таяқ—бір жағы қару. Ал көзілдірік күннен қорғайды. Сырт қараған кісі «көзінде ақауы бар» деп ойласа, тіпті жақсы. «Соқыр музыкант» қалыптасқан ұғымға да сай келеді.

Мұның көше аралап жүріп, тағы бір аңғарғаны, қалада кейінгі кезде өзі сияқты кезбелер бұрынғыдан да көбейіп кеткен екен. Танымал тіленшілердің сыртында, кейін қосылған неше түрлі сұраншақтар, алақан қарап, құмалақ салатын кемпір-шал дейсің бе, қаптап жүр. Көршілес өзбек, тәжіктен ауған келімсектер де аз емес. Айдарбек сол қайыршы-тіленшілердің жаңа тобын көргенде, дүниеден түңілгендей көңілі құлазып, қатты мойып қалды. Мойығанда, жаңағы тіленшілер жұрттан түсетін нәпақаны бөліседі деген іштарлықтан емес, жуық арада оңала қоймайтын заманның беталысын көріп қайғырған.

Айдарбек он шақты күн көрінбей кетіп, жерасты жолына қайта оралғанда, көршілері ауыздарын ашып қалды. Баяғы балдақты тастапты. Оның орнына тәп-тәуір таяқ ұстапты. Сақал-мұртын басып, үсті-басын ретке келтіріпті. Арқалаған сол баяғы гармоны демесең,

тұр-тұлғасы да мүлде өзгеріп кетіпті.

— Өзін тіпті сындардай сұлу жігіт екенсің ғой! — деді Шамғон шал мээ-мейрам болып. — Сенін гармоньды сағынып қалдық. Бүгін бір әкесін танытып, «Ғалия бәнуды» аңыратшы. Оны басқалары да қостап, әрқайсысы сүйікті әндеріне заказ беріп жатыр. Бүгін Айдарбектің де мерейі тасып, арқасы қөзыңқырап келген. Көптен бері өзін бұлай сергек сезініп көрген емес. Баяғы бір бақытты, бапты кезіндегідей гармоньды құтырына тартқан ол, жерасты жолын лезде сырлы сазға толтырып жіберді. Мұндайда екі иығын қомдап, қоңыр гармоньмен біте қайнасып, бірге құйылғандай, тұйғынша түйіліп алатыны бар. Салалы саусақтары гармонь тілдерінде ор текедей ойнап, жоғары-төмен жүйткігенде көз ілеспейді. Қолындағы қоңыр гармоньның да бүгін картасы бір жазылған шығар-ау! Бірде аққудай сұңқылдаса, бірде боташа боздайды... Ол бүгін әрі-бері шұбырған, кейде өзіне қызыға қарап қалған адамдар легін де байқаған жоқ. Шер-құмардан шыққанша күй артынан күй төгіп, ұзақ сілтеді.

Әйтеуір, бүгінгі күнде бір өзгеше сыр бар. Сірә, ғарыштан рахмет нұры жауды ма екен? Бүгін адамдардың да он жамбасымен тұрғанында күмән жоқ. Бір уақытта қараса, алдындағы қалпағы ұсақ ақшаға лық толып, жайылған газеттің үсті де бада боп қалыпты. Бәйге аттай қолтығы жазылып, бусанып алған Айдарбек келесі бір сәтте айнала-төңірегін вальс ырғағына толтырып, Огинскийдің «Полонезіне» басып отырған. Күй біте берген шамада біреудің өзіне қарай беттегенін байқады. Иығында поғоны бар, әскери адам. Басында сержант па деп селк ете қалған. Жоқ, сержант емес, майор екен. Полиция емес, қарулы күштердің офицері. Ұзаса отыздың ішін енді аралаған қазақ жігіті бұған жақындап келді де:

— Аға, кешіріңіз, сізбен сөйлесуге бола ма?—деді жайдары үн қатып.

— Айта беріңіз, құлағым сізде!

— Менің осында сізді тыңдап тұрғаныма біршама уақыт болды. Гармоньды бабына келтіріп, тамаша тартады екенсіз!

— Оған таңданатын не бар? Гармоньды жаңа ұстап жүрген жоқпыз ғой, — деді Айдарбек оншалық мән бере қоймай.

— Нота білетініңізге шүбәм жоқ. Музыкалық білімді қай жерде алдыңыз?

— Менде асып бара жатқан білім жоқ. Бітіргенім — музыкалық училище ғана. Қазір «колледж» дейтін болған ба?

Майордың жүзі бал-бұл жанып, бұрынғыдан ары жақындай түсті.

— Онда тіпті жақсы! Біз әскери округ қарауында жаңадан ұлттық ансамбль құрайық деп жатырмыз. Бізге баянист болып келуге қалайсыз?

«Тәңірім-ау, мынау не айтып тұр? Өңім бе, әлде түсім бе?!» Айдарбек өз құлағына сенер-сенбесін білмей, аңырып қалды.

— Қазір оқу бітірген музыканттар аз емес қой. Бірақ сіз сияқты виртуоздар сирек кездеседі,

— деді майор сөзін жалғап. Айдарбек әлі үнсіз отыр. Тамағына өксік тығылып, сөйлеуге шамасы келер емес. Майор оны басқаға жорыса керек, қалпақ маңында кобырап жатқан қағаз ақшаларға бір қарап алды да:

— Әрине, бізде жалақы жағы тым жоғары емес. Оның есесіне, үймен қамдаймыз, жүріс-тұрысыңыз тегін болады, — дегенді үстемелеп айтып жатыр.

Айдарбек бұл кезде өзіне-өзі келіп, есін жия бастаған. Майордың нені меңзеп тұрғанын түсінді де:

— Бауырым-ау, мен ақшаны есептеп отыр дейсің бе, күтпеген қуаныштан есеңгіреп қалдым, — деді ағынан жарылып. — Өйткені мен сахнаны әбден сағынған адаммын!

Мына майор әскери адамдар секілді дікілдеген біреу емес, қыздай сызылған биязы жігіт екен. Әй, жай адам болмас, сірә, ғарыштан түскен періште шығар. Ол да қуанып кеткенін жасырмай:

— Онда, келістік, аға! Ертең сағат он бірде бізде осы мәселе бойынша комиссия болады. Мына адреске қалайда келетін болыңыз! — деп қойын дәптерінің бір бетіне әлденені сүйкекте те жазды да, Айдарбектің қолына ұстатты.

Сол күні Айдарбек үйіне ерте қайтты. Жол-жөнекей шаштаразға кіріп, шашын қидырды. Сакалын дөңгелете тұжыртып, әдемі мұрт қойды. Моншаға түсті. Үйінде, тұрмыстан қанша қысылса да, сатуға көзі қимай сақтап қойған сахналық киімі болушы еді, соларын үтіктеп, ретке келтірді. Баяғы сері кезінде концертке киіп шығатын қара костюм, ақ көйлек, қара бантик, лакталған жылтыр бәтіңке... Жеңіс мейрамында баяғы әскери формасын киіп шығуға құмар қарт майдангердей, Айдарбек те қайта жасанып, көрші үйдің айнасына барып үңілгенде, өзін танымай қала жаздады. «Адам көркі — шүберек» деген осы. Көптен айнаға қарап кім көрген. Соңғы жылдары сылынып, едәуір жүдеген екен. Костюмі кеңіп қалыпты. Шашында бір тал ақ жоқ еді, самайын қырау шала бастапты. Әйтсе де, кезінде көрікті болған жігіттің сыры кетсе де, сыны кете қоймаған.

Ол бүгін қалай да жолы болатынын, кешегі періште майордың бұған жайдан-жай кезікпегенін, құдайдың өзі бір жақсылыққа бастап тұрғанын ішкі бір түйсікпен сезінген-ді. Сол болжамы теріс кетпеді. Алдымен нота сауатын байқап, сонан соң баянда әр түрлі күй тартқызып көрген төрешілер Айдарбектің орындаушылық қабілетін аса жоғары бағалады. Сол сәтте ақ бұйрықтан өткізіп, қолына «әскери-ансамбльдің музыкант-солисі» деген куәлік ұстатты.

Сол күні түс әлетінде көшеде гармонь арқалаған бейтаныс жігітке жұрттың бәрі-ақ таңырқай қараған шығар-ау! Өйткені, Айдарбек өзін тоқтата алмай, ағыл-тегіл жылап келе жатыр еді. Алты ай қыс қатып жатқан тоң енді ғана жібігендей. Қорланған, жәбірленген, жасыған күндерде шықпаған жас енді шығып, бет-аузын жуып кетті. Бақыт пен сордың арасы тым алыс емес екен-ау! Ол енді балаларына жеткенше асығып келеді. Мына хабарды айтып, соларды қуандырмақ, балаларының мерейін үстем етпек.

Сұрақтар:

- Айдарбекті іштей жегідей жеп жатқан ойдың себебі неде?
- Өзін-өзі жұбатқанына қалай төрелік айтар едіңіз?
- Айдарбекке тіленші, қайыршының кейпі не үшін қажет болды деп ойлайсыз?
- Айдарбектің жалған қайыршылықтан арыла бастауына және сыртқы пішінін реттеуіне не себеп болды?
- Қайыршылардың көбейгені Айдарбекке қалай әсер етті?
- Айдарбектің әскери округке шақырылуына оның іштей тазаруының қаншалықты қатысы бар болуы мүмкін?
- Айдарбектің қандай қасиеті мен ішкі құндылығы көзіне жас келтіріп үйіне асықтырды?
- Өміріңізде қандай да бір қиындыққа тап болсаңыз оны қалай жеңіп шығу керек деп ойлайсыз?

Мұғалім әңгіме желісі бойынша қойылған сұрақтар арқылы сүйіспеншілік қасиеті Сүйіспеншілік құндылығы, адам өмірін жақсарта алатын қуат көзі екеніне оқушылардың көзін жеткізеді.

Шығармашылық жұмыс.

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады.

I топтың тапсырмасы. Мәтіннен Бауыржан Момышұлының қайрат, ақыл, жүрек туралы айтқан тұжырымын Абайдың он жетінші қара сөзімен салыстырып, кестені толтырыңыздар. Дәптерге жазыңыздар.

II топтың тапсырмасы. Сөздіктерден «жүрек», «жүректілік», «ақжүрек», «үлкен жүрек» деген сөздер мен сөз тіркестерінің анықтамасын тауып, оқыңыздар.

III топтың тапсырмасы. Төменде берілген сөздер мен сөз тіркестерінен жүректері сүйіспеншілікке толы адамдарда болатын қасиеттерді іріктеп алып, дәптерге жазыңыздар.

Мұғалім оқушылардың шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында жасаған пайымдауларын қорытындылап, сүйіспеншілік құндылығы рухани кемелденуге жетелейді деген тұжырымға келеді.

№18 сабақ

Тақырып: «Өзін-өзі жетілдіруге ұмтылыс»

Құндылық: Ақиқат

Қасиеттер: Шығармашылықта өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу, риясыз қызмет ету қажеттілігі

Бағалау критерийлері:

- сыртқы және ішкі дүниені талдайды;
- тұлғалық өсу бағдарламасын жасайды

Жаңа материалды меңгерту:

Жоспар/План

Жағымды ой-пікір.

(дәйексөз)

Өмірдің өкінбейтін бар айласы,

Ол айла – қиянатсыз ой тазасы.

Мейірім, ынсап, әділет, адал еңбек,

Таза жүрек, тату дос – сол шарасы.

Шәкәрім

Сұрақтар:

- Өкінбей өмір сүру үшін ой тазалығының маңыздылығы неде?
- Өзін өзі жетілдіруге қандай қасиеттер негіз бола алады?

Мұғалім адам өзін өзі тексеріп, өткен өмірінің белестеріне көз жіберіп, болашағын ойлап, терең толғанса, сонда ғана мол адамгершілік қасиеттерді жинақтайтындығы туралы ой тастайды.

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім оқушыларға өзін-өзі жетілдіруге ұмтылыс аясында бағыт-бағдар ретінде «Өзін-өзі жетілдіруге ұмтылыс» бейнебаянын көрсетеді.

Сұрақтар:

- «Өзгеруге бейім адам» деген қандай адам деп ойлайсыздар?
- Елбасы үшінші модернизацияны аяқтайтын жастарға қандай жауапкершілік артуда?
- «Әрбір жанды модернизациялау» дегенді қалай түсінесіз?
- Әлемді өзгертуге үлес қосу үшін адам бойында қандай қасиеттер маңызды рөл атқарады?
- Ол қасиеттер қандай құндылықтың көрінісі болып табылады?
- Сіздің қандай арманыңыз ел мүддесімен астасып жатыр? Мысал келтіріңіз?

Мұғалім оқушылардан сұрақтарды талдаудың нәтижесінде жаңашыл, жақсылыққа жаны құмар, қиындыққа мойымайтын, мәселелердің шешімін тез табатын жастардың дұрыс әрекеті болашақтың ірге тасын қалай алатындығына сендіреді.

Шығармашылық жұмыс.

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады.

Әр топ өздеріне берілген сөз тіркестеріне байланысты анықтама береді.

1 топ:

Білімін өз бетінше шыңдау, өз-өзін жетілдіру, өз-өзін бақылау.

2 топ:

Өзі-өзі жігерлендіру, сезіміне ырық бермеу, өзіне сын көзбен қарау.

3 топ:

Өзін-өзі түсіну, өзін-өзін тежеу, өзін-өзі тәрбиелеу.

Тапсырма барысында анықтамаларды талдай отырып, мұғалім дұрыс әрекет құндылығы туралы ой қорытуға ықпал етеді.

3.2-бөлім «Қоғамдағы өмір»

№19 сабақ

Тақырып:

«Тұлғаның

әлеуметтік

рөлдері»

Құндылық: Әділ мінез-құлық

Қасиеттер: өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу, асыл әйелге тән мінез қасиеттері

Бағалау критерийлері

-ана мен әке рөлін сипаттайды;

- қазіргі замандағы ұл-қыз тәрбиесінің ерекшеліктерін талдайды отбасы.

Жаңа материалды меңгерту:

Ұлы әйел Домалақ ананың өмірінен сыр шертеді.

Мұғалім сұрақтар арқылы оқушыларға әйел тағдыры – қамқор, аяулы ана болу, балаға адамгершілік қасиеттерді жеткізу, сонымен қатар отбасында татулық пен келісімді сақтау екенін ұғындырады. Әйел ер адамды жаңа жетістіктерге шабыттандырады, оның тағдырын сәтті жүзеге асыруға ықпал ететін жағдайлар жасайды.

Сұрақтар:

1. Халық Домалақ ананы неге жақсы көріп, құрметтеген?

2. Ол өз халқының өмірінде қандай рөл атқарды?

3. Домалақ ананың бойында қандай қасиеттер болды?

4. Неліктен адамдар оның есімін әлі күнге дейін қастерлейді?

5. Домалақ-анның өмірінен тағы қандай әңгімелерді білесіңдер?

6. Өміріңізде осындай адамдарды кездестірдіңіз бе? Мысалдар келтіріңіз.

Мұғалім оқушыларды оқу ақпаратымен танысуға шақырады.

Әйел – сезімге, жүрекке, түсінуге, кешіруге, сүйе білуге, жарасымдылыққа бай. Өзінің

камқорлығымен, даналығымен, мейірімділігімен отбасында жылы қарым-қатынас орната алатын әйел.

Әйелдің міндеті – отбасы ошағын іштей сақтау, оны махаббат пен жылулықпен толтыру, ал ер азаматтың мұраты – отбасы ошағын сырттан күзетіп, қорғау, отбасының тіршілігіне қажеттінің бәрін алу.

Әйел – отбасының ішкі энергиясы. Ол балаға сұлулықты ашады сүйіспеншілік, тыныштық және сенім арқылы оның ішкі тыныштығы.

Жағымды ой-пікір (дәйексөз)

Тағамға дәм беретін тұзға алғыс айтамын, Ел-жұрттың басын қосқан қызға алғыс айтамын.

Қазақтың мақалы.

Мақалдың мағынасын қалай түсінесіңдер?

– Неліктен әйелдің миссиясы – адамдарды біріктіру, тыныштықты сақтау?

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім сыйы ретінде «Ақиқат» туралы әңгіме беріледі.

Ақиқат

Аңыз-әңгімелер жинағы

Бір күні аспанда данышпандар жиналып адамды жасап, оны жер бетіне жібереді. Содан соң, олар адамға жер бетінде мәнді өмір сүру үшін не керек деген сұрақты талқылауға кіріседі. Бір данышпан: «адамға бақыт жіберейік», – дейді, екіншісі «ақыл жіберейік», – дейді. Сөйтіп адамның жер бетінде мәнді өмір сүру үшін керек жақсы қасиеттерді жіберіп жатады. Сол кезде бір данышпан ойланып: «АҚИҚАТТЫ жіберейік», – дейді. Ал екіншісі: «ақиқатты адамға жайдан-жай жібере салмайық, олар оны өздері іздеп тапсын, сонда ғана адам үшін ақиқаттың мәні болады», – дейді.

Данышпандар АҚИҚАТТЫ біресе күннің артына, біресе айдың артына тығуды ұсынады.

Сол кезде бір данышпан: «Біз одан да АҚИҚАТТЫ адамның жүрегіне тығайық, сонда тек Ар-ұждан дауысын ести білген адам ғана өз жүрегіндегі ақиқатты тани алады» – деген екен. Ақиқат бізге тумысымыздан берілген сый екен.

Сұрақтар:

- Данышпандар адамды жер бетіне мәнді өмір сүру үшін не керек деп есептеді ?
- Данышпандар адамға қандай жақсы қасиеттерді жіберуді ұйғарды?
- Ол қасиеттер қандай құндылықтың көрінісі?
- Данышпандар не себепті Ақиқатты бірден бере салмай, оны жүрекке жасырып қоюды ұйғарды?
- Ар-ұждан дауысын есту дегенді қалай түсінесіздер? Мысал келтіріңіз.

Мұғалім оқушылардың сұрақтарына жауап алу барысында әр адамның бойындағы адалдық, шынайылық, парасаттылық қасиеттері арқылы Ақиқат құндылығының мәнін ашуына ықпал етеді.

Шығармашылық жұмыс

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады.

Төменде берілген ұлағатты сөздерді оқып, ой қозғау, талдау мұғалімнің таңдауымен қазақ күйі қойылады.

I топ: «Адалдық – ардың ісі» мағынасын ашып өмірден мысалдар келтіре отырып талдау.

II топ: Оқулықтағы 3-тапсырманы орындау.

Менің әлеуметтік қызметім қандай?

Оны қалай атқарып жүрмін?

Әлеуметтік қызметімде қандай ұстанымды басшылыққа аламын? Осы сұрақтарға постер қорғау.

III топ: Перзенттік парызға қатысты іс-әрекетті талдау: «Отанды қорғау-әкелік парызыңнан да жоғары»

Таңдалынған материалдарды талқылағаннан кейін мұғалім сабақтың дәйексөзін еске түсіріп, ой қорытуға ықпал етеді.

№20 сабақ

Тақырып: «Адамдар арасында өмір сүру өнері»

Құндылық: Ақиқат

Қасиеттер: кешіре білу, адамдардың жақсы жақтарын көре білу, мейірімділік, зейінділік.

Бағалау критерийлері:

- адам өміріндегі ұжымның рөлін бағалайды;
- жағымды қарым-қатынастарды дамытады;
- өз міндеттеріне қатынасын талдау

Жаңа материалды меңгерту:

Жоспар/План

«Жомарттық» нақылы

1. «Сен өзің рұқсат еткендей байсың ба?» деген сөздер нені білдіреді?
2. Адамдар арасындағы қарым-қатынастың негізінде не жатыр?
3. Жомарттық ұғымы нені білдіреді?
4. Сіз жомартсыз ба?

Жағымды ой-пікір(дәйексөз) Өзіңе қаламағанды өзгеге де істеме, өзіңе қалай қарағанын қаласаң, өзгеге де солай қара.

Конфуций

- «Өзгені де өзіңдей көр» дегенді қалай түсінесіз?
- Өзіңіз қаламағанды неге өзгелер де қаламайды?

Мұғалім әр адам өзіне құрметпен қарағанын, өмірі тек жақсылыққа толы болуын қалайтындығын айтады. Ал, өмір жақсылықпен мәнді болуы үшін ойдан, әрекеттен,

түсіністіктен, сезімнен Риясыз Сүйіспеншілікті өткізу керек екендігін түсіндіреді.

Оқиғалар айту.(әңгімелесу)

Мұғалім ізгі ұстаз, жазушы, дәрігер әрі қоғам қайраткері Януш Корчактың өмірінен үзінді айтып береді.

Ол -өзгені құтқарып қалу үшін өзінің өмірін аман сақтап қалудан үш рет бас тартқан адам.

Алғашқы жолы, Януш Польшаны жау басып алған кезде өзгелермен бірге көшіп кетпей, жетім балалар үйінде бірге қалып қояды.

Екінші жолы, ол варшавалық геттодан қашып кетпей, өз Отанында қалады.

Ал, үшінші кез оның батылдығын көрсететін оқиға еді. Сұрапыл соғыс жылдары жетімдер үйінің балаларын лагерьге жеткізу үшін оларды вагондарға тиіп жатады. Сонда жау арасынан бір офицер Янушты бөлек шығарып: «Мен сізді танымын. «Король Матиуш» деген шығарманы сіз жаздыңыз ғой? Мен бұл кітапты бала кезімде оқып, қатты ұнатқам. Сіз боссыз. Мен сізді жіберемін», – дейді.

Сонда ол: «Балалар ше?», – деп сұрайды. «Балалар лагерьге кетеді. Ал сіз вагоннан түсіп қалуыңызға болады», – дегенде «Қателесесіз. Олай ете алмаймын. Барлық адам оңбаған емес», – деп жауап берген екен.

Ал, осы оқиғадан кейін ұстаз Треблинка концлагерінде бірнеше күн өткен соң, өзімен бірге келген балалармен газ толған камераға кіреді. Камерада ол екі қолымен екі бөпені ұстап алып, оларды алдандырып ертегі айтып беріп жатып көз жұмған. Камерадағы балалардың жүзінде ризашылықпен күлімсіреген бейне сақталып қалыпты.

Сұрақтар:

- Януш Корчак өз өмірін аман сақтап қалудан неше рет бас тартты?
- Неміс офицерінің «жақсылығын» қалай қабылдады?
- Балаларға қорқыныш ұялатпас үшін не істеді?
- Ұстаздың бойынан қандай қасиеттерді аңғаруға болады?
- Мейірімге толы әлемді сақтап қалатын қандай күш?
- Өзіңіздің риясыз жасаған қандай жақсылықтарыңызбен бөлісе аласыз?

Шығармашылық іс-әрекет

Мұғалім оқушыларды 3 топқа біріктіреді және топта жұмыс ұйымдастырады.

1-тапсырма.

Суретке қарап, қоршаған ортамен адамдардың байланысын сипаттаңыздар.

2-тапсырма.

«ВЕНН диаграммасы» арқылы өзгелер мен өздеріңізге анықтама беріп, ортақ шеңбердегі тірек сөздерді талқылаңыздар.

3-тапсырма.

«Дос тапқың келсе...» тақырыбын қамтитын он ұсыныс жазыңыздар.

Мұғалім адамдар арасында өмір сүрудің үлкен өнер екендігін оқушылардың шығармашылық тапсырмалары арқылы түйіндейді және шәкірттерінің оны жүзеге асыруына жол көрсетеді.

№21 сабақ

Тақырып: «Қоғамдағы бейбітшілік және келісім»

Құндылық: зорлық-зомбылықсыз

Қасиеттер: өзіңнен және адамдардан жақсылықты көре білу, мейірімділік, мейірімділік

Бағалау критерийлері:

- конструкцияларды талдау

оң қарым-қатынастар;

- «Адамға бақыт үшін не қажет» тақырыбына эссе-рефлексия жазады.

Жаңа материалды меңгерту:

Жоспар/План

Г.Бельгер «Тұйық су» Г.Бельгер «Тұйық су»

1. Автор қай уақыт туралы айтып отыр?

2. Сол жылдары халықты не біріктірді?

3. Өрнек дегенді қалай түсінесіңдер?

«Олардың жүздерінде иман бар ма?» Жауабыңызды түсіндіріңіз.

4. Бұл адамдардың бойында қандай қасиеттер болды?

5. Қарым-қатынастағы үйлесімділік адамға қалай әсер етеді?

6. Сіздің ойыңызша, үйлесімді қарым-қатынас дегеніміз не? Мысалдар келтіріңіз.

Жағымды ой-пікір.

(дәйексөз)

Игілік басы – ынтымақ,

Ынтымақты елде – күншуақ.

Мақал

- Күннің шуағын неліктен ынтымаққа балайды?

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім өз бетінше іздену барысында ғаламтордан алған «Қара шаңырақ» атты мәтінді оқушыларға баяндап береді.

Қазақ халқы шаңырақты бұрыннан сыйлап келген. «Ұл – орнықты алтын ту, қыз – айдыннан ұшатын аққу». Ұл баласы ер жетсе, бір шаңырақ иесі деп санаған. Ол үйленіп, үйлі жайлы болып, ата-анадан бөлініп шығып, өз шаңырағын көтереді. Көп балалы отбасыларының әр баласы ұядан ұшқан құстай осылайша шаңырақ көтереді. Ата-анасының шаңырағында ең кіші ұлы немесе әке-шешелері қай ұлы қалады деп шешсе, сол қалады. Қартайған шақтарында өзіне жанашырлықпен қарайтын, қамқоршы болатын ұлын алып қалады. Ал, негізінде, қазақ халқында ең кенже ұлдары сол шаңырақтың иесі деп есептелген.

Әрбір шаңырақтың ең құрметті, сыйлы иесі – атасы мен әжесі. Шаңырақтың басқа мүшелері мен туған-туыстары оларды қадірлеп, ерекше сыйлайды. Қартайған шақтарында, қара шаңырақта қалған ұлының қолында қалған қарттарға, баласы мен келіні өз қамқорлықтарын көрсетеді. Басқа ұл мен қыздары қара шаңыраққа жиі келіп, араласып тұрады. Немерелері мен шөберелері қартайған қарттарға өте ыстық. «Ата – бәйтерек, бала – жапырақ» деген ғой. Ауылды жерлерде тұрған атасы мен әжесіне демалысқа шыққан немере шөберелері барып тұрады. Үлкен қарттар тұратын отауға алыстан әдейілеп келіп аман-саулықтарын біліп-кетіп отыру, ауырған кездерінде жандарында болу – әрбір перзенттің міндеті.

Шаңырақта қалған ұлдың міндетіне әке-шешесі қайтқанша қасында болып, қамқорлығын көрсету жатады. Оған басқа ұл-қыздары көмектерін көрсетеді. Сол үйдің шаңырағын мықтап ұстау, тоздырмау, қонақжайлылық көрсету деген сияқты міндеттері бар. Ұрпақтан-ұрпаққа мұра етіп қалдырған бұл үйді кие тұтып, оған құрметпен қарайды. «Ағайын – ағайынның айнасы». Ағайын арасындағы татулық қара шаңыраққа деген құрметтерінен білінеді. Әке-шешелері қайтқаннан кейін де, ұлдары мен қыздары қара шаңыраққа деген қамқорлықтарын үзбейді. Бас қосып, жиналып тұрады.

Алайда осының барлығын ұйымдастыру үлкен ұлға жүктеледі. Ағайынның басын қосып, ұйытқы болып отыратын ұл балалары. Ұлдары үйленіп жатса, келінді қара шаңыраққа түсіріп, сол үйдің табалдырығын аттатады. Кейіннен олар сол шаңырақтан бөлініп жеке шаңырақ көтереді. Туған-туыс жиналса да, қара шаңыраққа жиналады. «Ағайынның үйі – ақ жайлау» дегендей, алыстан келген туыстары мен сол шаңырақтан шыққан балалары үлкен үйге соғып, шыққандарын айтып, жиі жиналып отырады. «Тату үйдің тамағы тәтті» дегендей, жиналған балалары бас қосып, дастарқан басынан дәм татып, әңгіме-думан құрады. Бұндай бас қосу бауырлардың арасындағы ынтымақты күшейте түседі, сәлем бере кетеді. Қара шаңырақтан түлеп ұшқан ұл-қыздар бас қосып, балалық шақтарын еске алады.

Сұрақтар:

- Қара шаңырақ деген сөзді қалай түсінесіңдер?
- Қара шаңыраққа кімдер ие болып қалады?
- Қара шаңырақтың қасиеті мен қадірі қандай?
- Елтаңбадағы шаңырақ бейнесі мен «қара шаңырақ» ұғымының арасында қандай байланыс бар?
- Қара шаңырақтың абыройын арттыру үшін адамға қандай қасиеттер тән?
- Өз әулетіңізде мақтан тұтатын қандай құндылықтармен бөлісер едіңіз?

Мұғалім оқушылардан жауап алу барысында әр адамның бойындағы жауапкершілік, қамқорлық қасиеттері арқылы Қиянат жасамау құндылығының мәнін ашуына ықпал етеді.

Шығармашылық жұмыс.

Оқушыларды екі топқа біріктіреді.

1-тапсырма.

Ұғымдарды анықтамаларымен сәйкестендіріңіздер.

2-тапсырма. Өлеңді оқып, бейбіт өмірге, ынтымаққа негіз болатын қасиеттерге сипаттама беріңіздер.

Құт мекені

Ақ жарқын қауым

Бірінің қамын бірі ойлап,

Жарандар,

Неткен ынтымақты еді бұл аймақ!

Тамаша ауыл, Тап-таза көңіл, таза аспан.

Тұрса екен өстіп,

Кетпесе екен лайлап.

Құтты мекенге қанатын көктен жайған күн,

Осынау жерге кіндігімменен байландым.

Байырғы қазақ, бастарыңа кеп бақ қонған,

Мерекелеріңнен, берекелеріңнен айналдым!

Қарттарын сыйлап, жастарын баулып түлеткен,

Қаласын сүйген, даласын сүйген жүрекпен.

Айналдым сенен, аяулы мекен, дарқан ел!

Туған елінің тасына дағы гүл екен.

Мұғалім дәйексөзді қайта еске түсіріп, оқушылардың жұмысын түйіндейді.

Сабақтың қорытынды сәті.

Мұғалім сабақтың қорытынды сәтінде бейбітшілік пен келісім әр адамның кеңпейіл болуымен, өмірге жауапкершілікпен қарауымен байланысты екендігін айтып, оқушыларды әрдайым қоршаған ортамен үйлесімді өмір сүруге шақырады.

4.2 бөлім. «Адамзат әлемі»

№22 сабақ

Тақырып: «Адамның рухани кемелденуі»

Құндылық: Махаббат.

Қасиеттер: Тұлғаның рухани өсуі; ақиқат пен жалғанды, мәңгілік пен уақытшады ажырата білу; әлемді сүйіспеншілікпен қабылдау қабілеті; қоғамға риясыз қызмет ету.

Бағалау критерийлері:

- «руханият» ұғымына анықтама береді;
- жақсы мен жаманды ажырата білуге баға береді;
- «Таза жүрек» тақырыбына эссе жазады.

Жаңа материалды меңгерту:

Жоспар/План

Жағымды ой-пікір.

(дәйексөз)

Адамның жақсысы – адамдарға пайдалы болғандар.

Хадистен.

- Адамдарға пайдалы болу дегенді қалай түсінесіздер?
- Жақсылық жасауға түрткі болатын адамның қандай қасиеттері?

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Әл -Фараби (870–950)

Әбу Насыр Мұхаммед әл-Фараби Отырар маңында қыпшақ жауынгерінің отбасында дүниеге келген. Жас кезінен ол ғылымға қызығушылық танытып, Отырар кітапханасына барып, трактаттар көшірген. Араб, парсы, латын және санскрит тілдерін оқыды. Әл-Фараби ақын мен ғалымның, математиктің, дәрігердің, философтың және музыканттың талантын біріктірді. Ұлы ойшыл және гуманист ретінде әл-Фараби ежелгі көне дәуір мен араб тілді

орта ғасырлар арасындағы мәдени сұхбатқа айтарлықтай үлес қосты.

Әл-Фараби, адамның болмысын зерттей отырып, адамға үш түрлі ерік берілгенін байқаған: Бес сезім мүшесінен шыққан тілекті орындау еркі (тамақ, сезімдік құштарлықтар және т.б.). Бес сезімнен туындайтын тілектердің орындалуы адамға бақыт пен қанағат әкеледі, бірақ өте қысқа мерзімді. Мысалы, егер сіз аш болсаңыз, онда сіз өзіңіздің аштықты қанағаттандырған болсаңыз, сіз өзіңізді бақытты сезінесіз. Бірақ 4-5 сағаттан кейін сіз тағы да аш боласыз, ал бұрынғы бақыттан ешқандай із қалмайды.

Қиялдан пайда болған тілекті орындау еркі (билік, әлеуметтік дәреже және т.б.). Шындығында, ақшамыздың көп болуын, бастық болуды және т.б. қалаймыз, өйткені осының бәрі бақыт әкеледі деп ойлаймыз. Осылай ойлауға тұра ма? Бай адамдардың барлығы бақытты ма? Қолында билігі бар адамдардың барлығы бақытты ма? Ақиқат пен елесті, шындық пен өтірікті ажырата білуді үйрене білу керек.

Жоғары санадан туындаған тілекті орындау еркі (өзін-өзі кемелдендіру, мінезінің жақсы болуын қалау, қайырымдылық жасау, қоғамға шексіз қызмет ету, пайдалы мен зияндыны, жақсы мен жаманды ажырату, және т.б.). Мұндай тілектер адамның ақыл-ойы дамыған жағдайда пайда болады. Мұндай тілектерді жүзеге асыру ішкі бақыт пен үйлесімділіктің тұрақты тәжірибесін береді.

Еріктің алғашқы екі түрі санасы жоқ хайуандарда да болады. Еріктің, үшінші түрі тек қана адамға берілген және еркін шынайы таңдау болып табылады. Бірақ кез келген адам еріктің бұл түрін қолдана бермейді. «Егер адам барлық үш түрлі ерікке ие болса, ізгілік пен жауыздықты ажырата алатын қабілеті болғандықтан бақытқа ұмтыла алады». Әл-Фараби шынайы бақыт – абсолюттік игілік деп пайымдайды, өйткені бақыттың табиғатын Егер адамның жоғарғы санасының дамуы кешеуілдесе, ол бақыттың не екенін түсінбейді де, уақытша өзіне қолайлы жағына ғана ұмтылады. Мұндай адам қалағанына жетеді де, біраз уақыт өткен соң одан көңілі қалып, жаңадан басқа нәрсеге көңілі ауа бастайды.

Шынайы бақытты жоғары санасынан шыққан тілекті орындайтын үшінші еркі дамыған адам ғана түсіне алады, сондықтан да ол шынайы бақытты түсінуге және басқаларды бақытқа жеткізуге қабілетті.

Сұрақтар:

- Әбу Насыр әл-Фараби адамның болмысынан нені байқады?
- Әл-Фараби адамның еркін қалай жіктеді және сипаттады?
- Адам еркінің алғашқы екеуінен үшіншісінің айырмашылығы неде?
- Рухани кемелдену бізге не үшін қажет?
- Рухани кемелденген адамның қандай қасиеттері басым болады?
- Өзіңізді рухани кемелдендіруді қалай жүзеге асыруға болады?

Мұғалім әңгіме желісі бойынша қойылған сұрақтар арқылы рухани кемелденуге әркімнің-ақ мүмкіндігі бар екеніне оқушылардың көзін жеткізеді.

Жобалық іс-әрекет

Мұғалім оқушыларды үш топқа біріктіріп «Шынайы көшбасшының қалыптасуы» жобасының 4-кезеңін ұйымдастырады.

I топтың тапсырмасы. Б.Франклин ұсынған күнделікті қалай қолданып жүрсіз?

II топтың тапсырмасы. Туған өлке ақциясын қалай өткіздіңіздер?

III топтың тапсырмасы. «Шынайы көшбасшы» тақырыбында бейнебаяндаманы қалай әзірлеуге болады?

№23 сабақ

Тақырып: «Үлкен өмірге жол»

Құндылық: Сүйіспеншілік

Қасиеттер: қамқорлық, жанашырлық, риясыз қызмет ету.

Бағалау критерийлері:

- мақсатты таңдау және оған жету жолын талдайды;
- адам өз өмірін жасаушы, құрылысшы деген тұжырым жасайды

Жаңа материалды меңгерту:

Жағымды ой-пікір. (дәйексөз)

Адамдағы білім, ақыл және жігер жақсылыққа, ізгілікті істерге, адамдарға деген сүйіспеншілікке бағытталуы тиіс.

Абай

- Сүйіспеншілікпен жасалған істің нәтижесі қандай болады?

Мұғалім дәйексөзді талқылағанда адам қолымен жасалған игі істің бәрі- оның ақыл-ойы мен жүрек жылуының көрінісі екендігін, жанында жүрген жандардың қуанышын бөлісіп, қиындығына ортақтаса алатын адамның іс-әрекеті ізгіліктің негізі бола алатындығын айтады.

Мұғалім дәйексөзді дәптерге жазуды ұсынады.

Оқиға айту (әңгімелеу)

Мұғалім неміс-француз ойшылы, философ, дәрігер, гуманист, Нобель сыйлығының иегері Альберт Швейцердің өмірінен үзінді айтып береді.

Ол 1875 – 1965 жылдар аралығында өмір сүрген. Жоғарғы Эльзастың Кайзерберг қаласында дін қызметкерінің отбасында туылған. Бастауыш білімді ауыл мектебінде игеріп, ол одан кейін оқуын Мюнстер қаласында жалғастырған. Орта білімді Мюльхаузен гимназиясында аяқтайды. 18 жасында Страсбург университетіне түседі, онда ол философияны, теологияны және музыканың теориясын игереді. Одан кейін ол өзінің білімдерін Париждегі Сорбонна және Берлин университетінде толықтырады. 1899 жылы 24 жасында философия докторы дәрежесін алады.

А. Швейцер бүкіл әлемге соғысқа қарсы көзқарастарымен танымал болды. Ол атом қару-жарақтарын жоюға ұсыныс тастайды. 1957 жылы Швейцер «Адамзатқа үндеу» жазады. Онда ядролық қару-жарақтарды сынақтан өткізу тәжірибелерін тоқтатуды үкімет басындағылардан талап етеді: «Осындай қоғамдық пікірді айту үшін дауыс берудің және комиссия құрудың қажеті жоқ. Ақиқат өзінің өміршендігімен жеңіске жетеді. Егер атом бомбаларының сынағы тоқталса, онда бұл күннің шығуын дәлелдейтін таңсәрі болады. Бұл бүкіл бақытсыз адамзат күтіп отырған, оның сенімін ұялататын күннің шығысы болады». Осы істің нәтижесінде Швейцер жаппай қоғамдық қозғалысының бастамашысы болады. Қоғамдық қозғалыс Швейцердің басқаруымен атом қару-жарағын сынақтан өткізу тәжірибесін тоқтату туралы келісім-шарттың қабылдануына өз ықпалын тигізеді. Адамзатқа арналған Швейцердің үндеуі бүкіл әлем азаматтарының жүректерінен орын алып, бүгінгі күнге дейін қолдау табады.

Сонымен, Альберт Швейцер адамзатқа үндеу тастап, бейбітшілікті қолдайтын Бүкіләлемдік қозғалыстың қатарында болды. Әр кезде Швейцер адамзатқа қызмет ету қағидасын орындауға тырысқан. Студенттік кезде қараусыз қалған балаларға көмек беріп, қаңғыбастықпен өмір сүретін балалар мен ересек адамдарға тұрмысын ұйымдастыруға қол үшін берген. Швейцердің ең басты өсиеті – «Өзгелерді ғайбаттамаңыздар!». Оның пікірінше, әр адам өзінің адами борышын орындай алады – көмекті қажет ететін жандарға қол үшін беру. Осы ой үлкен өмірлік маңызға ие болды. Дамыған Еуропада өмір сүріп жүрген жағдайда материалдық жақсылықтардан, өзінің ғалым, педагог, музыкант ретіндегі мансабынан бас тартып, қара нәсілді адамдарды емдеуге өз өмірін арнайды.

Осылайша 1913 жылы өз Отанын тастап, Элен Бреслау деген әйелімен бірге Африкаға кетеді. Онда ол өзінің қаражатына емхана ашады. Ламбарена(Габон) Швейцер үшін өмірінің ең үлкен ісіне айналады. Оның нәтижесінде 1928 жылы Швейцер Франкфуртттік Гете премиясына ие болады. Ал 1952 жылы Нобель премиясының қаражатына Ламбаренада үлкен емхана салады. Міне осылай ол адамдарға риясыз қызмет ету борышын атқарады.

Альберт Швейцердің негізгі өмірлік қағидасы – өмір шындығы. Оның пікірінше, адам өз өмірінің бірінші жартысын өзіне арнау керек, өзінің бақытына, ал екінші жартысын – адамдарға қызмет етуге. «Мен ойлаймын, яғни тірімін» деген Декарттың пікіріне ол келесі қарсы пікірді айтады: «Мен – басқа өмірлер арасында өмір сүргісі келетін өмірмін». Осыдан ол негізгі қағиданы шығарады: «Өмірді сақтап, жетілдіруді қажет ететін – адамзат алдындағы парыз». Сондықтан, Швейцер үшін адамгершілік – бұл тек заң ғана емес, сонымен бірге өмірді сапалы дамытудың басты шарты.

Альберт Швейцер өз дәуірінің ең ұлы тұлғаларының бірі болды. Ол ғылым және бүкіл әлем үшін үлкен жетістіктер алып келді. Швейцердің замандастары оны абзал адам және ұлы гуманист ретінде таниды. Еуропадағы мансабынан бас тартса да, мейірімділіктің серісі ретінде ол бүкіл әлемге танымал ғалым, педагог, музыкант, дәрігер, мәдениет және қоғам қайраткері бола білді. Оның адамгершілік дамуының ең басты шешімі – бұл риясыз сүйіспеншіліктің қызметінде болу!

- Альберт қандай отбасында дүниеге келді?
- Оның күллі адамзат баласы үшін жасаған үндеуі қандай еді?
- Альберт Швейцер әр адамның парызын өз ісімен қалай түсіндірді?
- Оның өз мансабынан бас тартып, қара нәсілді адамдарды емдеуіне жетелеген қандай күш?

- Сіз адамзатқа қандай үндеу жасар едіңіз?

Мұғалім философтың өмірінен үзінді келтіре отырып, күллі адам баласына жанашыр болу, қамқорлық жасау, қайтарымызсыз қызмет ету біздің табиғи жаратылысымызда бар екендігін, Сүйіспеншілік қуаты барлық кедергіге тойтарыс беретін мәңгі күш екендігін оқушыларға аңғартады, түсіндіреді.

Шығармашылық жұмыс.

Мұғалім оқушыларға ортақ тапсырма береді.

Тапсырма орындау барысында қазақ күйін қояды.

Тапсырма: Аңызды оқып, «Өміріңе немқұрайды қарама» деген тақырыпта дөңгелек үстел өткізіңіздер.

Ой толғауларды талқылағаннан кейін мұғалім сабақтың дәйексөзін еске түсіріп, ой қорытуға ықпал етеді.

№24 сабақ

Тақырып: «Өмір

жолын

таңдау»

Құндылық: Махаббат

Қасиеттер: мақсаттылық, шыдамдылық, жауапкершілік, өз жүрегін тыңдай білу.

Бағалау критерийлері:

- «қызмет» түсінігіне анықтама береді

- қоғамдағы рухани-адамгершілік құндылықтар мен кәсіптің арақатынасын анықтайды;

- «Мамандықтар жәрмеңкесі» өткізеді, - ол немесе басқа мамандықтың адамдарға қалай қызмет ететінін атайды.

Жаңа материалды меңгеру:

Жоспар/План:

Жағымды ой-пікір. (дәйексөз)

Алуан-алуан

кәсіп

бар,

Таңдай біл де, талап қыл!

Халық нақылы

Дәйексөз мағынасын қалай түсінесіздер?

«Талап қыл» деген сөздің астарында қандай ой жатыр?

Бейнеклипті көру

«Будулай» фильмі (Михай Волонтир):

«Сенің жолыңнан басқа ешкім жүре алмайды. Тек өзің. Және жолда шаршамаңыз. Мен жерді көп араладым, адам. Жер жүргенді шаршатпайды... Ашу, сенімсіздік, үмітсіздік, жалғыздық шаршатады. Сіз ұмтылған нәрсе кетпейінше. Сіз асыққан нәрсені артта қалдырмағаныңызша ».

Өткелде қандай жол туралы айтылады?

– Фильм кейіпкері Будулай қандай кеңес береді?

- Жолда саяхатшыны не шаршатады?

Шығармашылық жұмыс . «Өмір игі істерге берілген» тақырыбында кластер.